

การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน *บันทึกชะระณินะ**

อรรถยา สุวรรณระดา**

บทคัดย่อ

บันทึกชะระณินะ (更級日記) เป็นบันทึกการเดินทาง และบันทึกเกี่ยวกับชีวิตของผู้เขียน เขียนขึ้นราว ค.ศ.1060 ไม่ทราบชื่อผู้เขียน ทราบแต่ว่าผู้เขียนเป็นธิดาของขุนนางชื่อชุงะวะระ โนะ ทะกะซุเอะ (菅原孝標) ในบันทึกชิ้นนี้ ผู้เขียนยังได้เล่าถึงการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามสถานที่ต่างๆ หลายครั้ง โดยมักเล่าถึงความฝันที่ผู้เขียนฝันเห็นระหว่างที่ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บทความวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุหรือแรงจูงใจของการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้เขียน *บันทึกชะระณินะ* ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจคุณค่าความสำคัญของการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้หญิงชนชั้นสูงญี่ปุ่นสมัยเออัน จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อว่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาปรากฏในความฝันและช่วยคลายใจให้แก่ผู้ที่มี จิตศรัทธา เป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงชนชั้นสูงสมัยเออัน นิยมเดินทางไปนมัสการขอพรเพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคลายเรื่อง อนาคต ความฝันนั้นยังช่วยสร้าง “ความหวัง” อันก่อให้เกิดพลัง ในการดำรงชีวิตอยู่ต่อไป

คำ

สำคัญ

บันทึกชะระณินะ, ธิดาของ ชุงะวะระ โนะ ทะกะซุเอะ, การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้หญิงชนชั้นสูงญี่ปุ่น ในบันทึกสมัยเออัน” และได้รับทุนสนับสนุนจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330, อีเมล: attaya_s@hotmail.com

Pilgrimages in *Sarashina Nikki**

Attaya Suwanrada**

Abstract

Sarashina Nikki is the diary about the author's journey and her life. It was written around 1060 A.D. by an author known only as the daughter of Sugawara no Takasue. The diary also tells about the author's pilgrimage trips to many holy places and her dreams during those trips. This article aims to study the motive of the pilgrimages made by the author of *Sarashina Nikki*. This study will help understand the significance of pilgrimages of Japanese high class ladies in the Heian period. From the study, the belief that the sacred Manitou will come to give guidance to the believer in a dream is a motive for high class ladies to take pilgrimage trips in order to get guidance about their future. The dream also gives "hope" which gives them power to continue their lives.

Key words

Sarashina Nikki, The daughter of Sugawara no Takasue, Pilgrimage

* This research is a part of the research project "Japanese High Class Ladies' Pilgrimages in the Heian Period Diaries" and financially supported by Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

** Associate Professor Dr., Japanese Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330, e-mail: attaya_s@hotmail.com

1. บทนำ

บันทึกชะระมินะ (更級日記 ^{さらしなにつき}) เป็นบันทึกการเดินทางและบันทึกเกี่ยวกับชีวิตของผู้เขียน คาดว่าเขียนขึ้นราว ค.ศ.1060 ไม่ทราบชื่อผู้เขียน ทราบแต่ว่าผู้เขียนเป็นธิดาของขุนนางชื่อซุงะวะระโนะ ทะกะซุอะ (^{すがはら たかすえ}菅原孝標) มีทั้งหมด 25 ตอน มีลักษณะเป็นร้อยแก้วแทรกด้วยกลอนวะกะ ส่วนที่เป็นบันทึกการเดินทางเป็นบันทึกช่วงที่ผู้เขียนติดตามบิดาเดินทางจากเมืองคะซุซะ (^{かすさ}上総) กลับสู่เมืองหลวงรวมถึงการเดินทางไปสักการะตามวัดต่างๆ ส่วนบันทึกเกี่ยวกับชีวิตของผู้เขียนเป็นบันทึกที่เขียนขึ้นในช่วงบั้นปลายชีวิตของผู้เขียนโดยเล่าย้อนถึงอดีตตั้งแต่วัยเด็กจนเติบโตและแต่งงานมีครอบครัวจนกระทั่งถึงช่วงบั้นปลายชีวิตที่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว

เนื้อเรื่องกล่าวถึงชีวิตของผู้เขียนตั้งแต่อายุ 13 ปีไปจนถึงอายุ 52 ปี ผู้เขียนมีความใฝ่ฝันตั้งแต่เด็กอยากเป็นเหมือนตัวละครหญิงในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ที่ได้พบรักกับชายหนุ่มรูปงาม ในที่สุดผู้เขียนได้ติดตามบิดาไปอยู่ในเมืองหลวง แต่ชีวิตจริงมิได้มีความสุขเหมือนกับในนิยาย ผู้เขียนต้องสูญเสียมารดาและแม่นม อีกทั้งสามีก็ยังมาตายจากไปอย่างกะทันหันอีก บั้นปลายชีวิตต้องอยู่อย่างเปล่าเปลี่ยว ความฝันตามจินตนาการของผู้เขียนจึงพังทลายลง ชื่อ ชะระมินะ (更級) มาจากชื่อเมืองที่สามีของผู้เขียนได้ไปรับราชการอยู่นับเป็นผลงานที่เด่นในด้านการพรรณนาอารมณ์สะท้อนใจได้อย่างลึกซึ้ง

ในวรรณกรรมชิ้นนี้ ผู้เขียนเล่าถึงการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดและศาลเจ้าต่างๆ หลายครั้ง การเดินทางไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (^{ものもうで}物詣) เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่นิยมกันมากในสมัยเฮอัน และปรากฏให้เห็นในวรรณกรรมหลายชิ้นใน *บันทึกชะระมินะ* ผู้เขียนได้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการ

ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามสถานที่ต่างๆ รวม 11 ครั้ง โดยมักเล่าถึงความฝันที่ผู้เขียนฝันเห็นระหว่างที่ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายครั้ง จากภาพที่สะท้อนใน *บันทึกชะระมินะ* ทำให้ทราบว่าผู้หญิงชั้นสูงสมัยนั้นมักนิยมเดินทางไกลเพื่อไปไหว้พระขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บางครั้งถึงกับเดินทางทางเท้าซึ่งนับว่าเป็นเรื่องลำบากสำหรับผู้หญิงชั้นสูงยุคนั้นที่ปรกติมักจะอยู่แต่ในวังหรือคฤหาสน์ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า การเดินทางไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น นอกจากจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนญี่ปุ่นยุคนั้นแล้ว ยังมีคุณค่าความหมายอะไรอื่นอีกหรือไม่ เหตุใดจึงเป็นที่นิยมปฏิบัติกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้หญิงชั้นสูงยุคนั้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุหรือแรงจูงใจของการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้เขียน *บันทึกชะระมินะ* ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจคุณค่าความสำคัญของการเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้หญิงชั้นสูงญี่ปุ่นสมัยเฮอัน

3. สมมุติฐานการวิจัย

ความเชื่อว่สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาปรากฏในความฝันและช่วยคลายให้แก่ผู้ที่มีจิตศรัทธา เป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงชั้นสูงสมัยเฮอันนิยมเดินทางไปนมัสการขอพรเพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลใจเรื่องอนาคต

4. ขอบเขตและวิธีวิจัย

ศึกษาการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏใน *บันทึกชะระมินะ* โดยจะวิเคราะห์สาเหตุหรือแรงจูงใจที่ทำให้ผู้เขียนคิดเดินทางไป รวมทั้ง

ความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน พร้อมทั้งค้นคว้าข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป

ต้นฉบับ *บันทึกชะระฉินะ* ที่ใช้ในบทความวิจัยนี้มาจาก *ชะระฉินะนิกกิ* (更級日記) ที่ทางสำนักพิมพ์คะโดะกะวะ (角川学芸出版) ตีพิมพ์ไว้เมื่อ ค.ศ.2009 ส่วนระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ในบทความชิ้นนี้เป็นระบบถอดอักษรซึ่งเป็นผลงานวิจัยใน พ.ศ.2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สัตสุวรรณ, ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์, ผศ.ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์

คือ ผศ.ดร.สุตาพร ลักษณะียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยคือ ผศ.ดุขฎิพร ชำนิโรศานต์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนคำบางคำที่ใช้กันแพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเดิม

5. ผลการศึกษาและบทวิเคราะห์

การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บันทึกไว้ใน *บันทึกชะระฉินะ* มีทั้งหมด 11 ครั้ง โดยเป็นการไปนมัสการที่ผู้เขียนเดินทางไปด้วยตัวเอง 10 ครั้ง และโดยพระที่เป็นตัวแทนไปนมัสการแทนอีก 1 ครั้ง ดังสรุปเป็นตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 1 การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน *บันทึกชะระฉินะ*

ครั้งที่	เดือนปี	สถานที่	สาเหตุหรือแรงคลใจ
1	เดือน 4 ค.ศ.1025	วัดเรียวเซ็น (靈山寺)	四月つごもりがた、さるべきゆゑありて、東山なる所へうつろふ…靈山近き所なれば、詣でて拝みたてまつるに、(p.48-49) ช่วงปลายเดือน 4 มีความจำเป็นต้องย้ายไปอยู่แถบภูเขาอิงฉิมะมะ...วัดเรียวเซ็นอยู่ละแวกใกล้ๆ จึงไปนมัสการ
2	เดือน 8 ค.ศ.1032	วัดโคริว (広隆寺 หรืออุสุมะซะ 太秦)	八月ばかりに、太秦にこもるに…七日さぶらふほど、ただあづま路のみ思ひやられて、よしなし事からうじてはなれて。「平らかにあひ見せたまへ」と申すは、仏もあはれと聞きいれさせたまひけむかし。(p.59-60) ประมาณเดือน 8 ไปนมัสการที่อุสุมะซะ (วัดโคริว) ...ระหว่างที่ไปนมัสการที่นั่นเป็นเวลา 7 วันนั้นฉันเฝ้าพระวงศ์เรื่องของพ่อที่ย้ายไปประจำอยู่ที่หัวเมืองตะวันออก ทำให้ห่างหายจากความคิดเพื่อฝันไร้สาระไปชั่วคราว “ขอให้พ่อปลอดภัยกลับมาให้ฉันได้พบอีก” สิ่งศักดิ์สิทธิ์คงรับฟังคำอธิษฐานของฉันด้วยความสงสารเห็นใจ
3	ค.ศ.1033- 1035	วัดคิโยะมิสุ (清水寺)	かうて、つれづれとながむるに、などか物詣でもせざりけむ。母いみじかりし古代の人にて、「初瀬には、あなおそろし、奈良坂にて人にとられなばいかげむ。石山、関山越えていとおそろし。鞍馬は、さる山、率て出でむいとおそろしや。親上りて、ともかくも」とさはなちたる人のやうにわづらはしがりて、わづかに清水に率てこもりたり。(p.62) ตอนที่อยู่อย่างๆ ไม่มีอะไรทำนี้ ทำให้ไม่กล้าไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไหนสักแห่งนะ แม่ฉันเป็นคนหัวโปกวชาญซึกังวล “จะไปวัดอะซะซะหนทางก็ดูน่ากลัวหากถูกคนจับตัวไปแถวเนินเขาอะซะซะจะยังงั้นดี ถ้าจะไปวัดอิมิยะมะก็ต้องข้ามภูเขาอะซะซะก็ ดูน่ากลัวจะตายไป ส่วนวัดคุระมะภูเขา (ลาดชัน) แบบนั้น จะพาเจ้าเดินทางไปด้วยก็น่ากลัวออก รอให้พ่อเจ้ากลับเมืองหลวงมาก่อนค่อยว่ากัน” แม่คอยเป็นกังวลในตัวฉันราวกับว่าฉันจะเป็นภาระ แต่ก็พาฉันไปให้พระที่วัดคิโยะมิสุใกล้ๆ

ครั้งที่	เดือนปี	สถานที่	สาเหตุหรือแรงดลใจ
4	ค.ศ.1033-1035	วัดยะเซะ (初瀬寺)	母、一尺の鏡を鑄させて、え率で参らぬ代はりにとて、僧を出だし立てて初瀬に詣でさすめり。「三日さぶらひて、この人のあべからむさま、夢に見せたまへ」など言ひて、詣でさするなめり。そのほどは精進せさす。(p.63) แม่สั่งให้หลอมสร้างกระจกขนาดหนึ่งฟุตขึ้นมา และให้พระรูปหนึ่งเป็นตัวแทนไปนมัสการที่วัดยะเซะโดยบอกว่าให้ไปแทนตัวเองที่พาฉันไปไม่ได้ ดูเหมือนแม่จะบอกพระรูปนั้นว่า “ขอท่านช่วยไปพำนักที่นั่น 3 วัน และให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาปรากฏให้ความฝันและช่วยบอกถึงอนาคตของเด็กคนนี้ในความฝันของท่านด้วย” ในระหว่างนั้นแม่ก็ให้ฉันถือศีลกินเจ
5	เดือน 11 ค.ศ.1045	วัดอิณิยะมะ (石山寺)	今は、昔のよしなし心もくやしかりけりとのみ思ひ知りはて、親の物へ率で参りなどせでやみにしも、もどかしく思ひ出でらるれば、今はひとへに豊かなる勢ひになりて、ふたばの人をも、思ふさまにかしづきおほしたて、わが身もみくらの山に積み余るばかりにて、後の世までのことをも思はむと思ひはげみて、十一月の二十余日、石山に参る。(p.87) ตอนนี้ฉันรู้สึกเสียดายอยู่ลึกๆ ว่าที่ผ่านมาไม่เคยได้คิดทำอะไรจริงจังเสียที อีกทั้งเรื่องที่ผมไม่ได้พาฉันไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เลยจนแล้วจนรอดนั้นก็ยังรู้สึกติดค้างอยู่ในใจฉัน ตอนนี้ฉันหวังอยากจะให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น อยากจะเลี้ยงดูลูกๆ ให้ได้ดีดังใจคิด ตัวฉันเองก็มีทรัพย์สินมากมายกายกองแทบจะล้นเก็บไว้ไม่หมด จึงเกิดความคิดว่าควรที่จะคิดเผื่อถึงชาติหน้าเอาไว้ด้วย ในวันที่ 20 กว่าๆ เดือน 11 ฉันจึงไปไหว้พระที่วัดอิณิยะมะ
6	เดือน 10 ค.ศ.1046	วัดยะเซะ (初瀬寺) วัดโทตะอิ (東大寺) ศาลเจ้าอิโซะโนะกะมิ (石上神宮)	そのかへる年の十月二十五日、大嘗会の御禊とのしるに、初瀬の精進はじめて、その日、京を出づるに、.....「物見て何にかはせむ。かかるをりに詣でむ志を、さりともおぼしなむ。かならず仏の御しるしを見む」と思ひ立ちて、その暁に京を出づるに、.....」(p.89) วันที่ 25 เดือน 10 ปีถัดมา ขณะที่ผู้คนกำลังวุ่นอยู่กับการชำระล้างมลทินก่อนพิธีอะอิโอะเอะ ฉันก็เริ่มถือศีลกินเจเตรียมจะไปไหว้พระที่วัดยะเซะ และในวันนั้นก็ออกเดินทางจากเมืองหลวง “ไปชมดูพิธีแล้วจะได้อะไรขึ้นมา ไปไหว้พระในเวลาเช่นนี้แหละ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่านจะได้เห็นถึงความตั้งใจจริง และคงแสดงอิทธิฤทธิ์ความศักดิ์สิทธิ์ให้เห็นเป็นแน่” คิดดังนั้นแล้วจึงออกเดินทางจากเมืองหลวงในตอนเช้าของวันนั้น つとめてそこを立ちて、東大寺に寄りて、拝みたてまつる。石上もまことに古りにけること、思ひやられて、むげに荒れはてにけり。(p.92) พอรุ่งเช้าก็ออกเดินทางจากที่นั่น แวะไหว้พระที่วัดโทตะอิ และแวะศาลเจ้าอิโซะโนะกะมิด้วยซึ่งฉันคิดว่ามันก็ดูเก่าแก่สมกับคำเรียกจริงๆ สภาพมันช่างรกร้าง
7	ฤดูใบไม้ผลิ ไม่ทราบปี ค.ศ. แน่ชัด (ระหว่าง 1047-1054)	วัดคุระมะ (鞍馬寺)	春ごろ、鞍馬にこもりたり。山際霞みわたりのどやかなるに、山の方より、わづかにところなど掘りもて来るもをかし。出づる道は花もみな散りはてにければなにともなきを。(p.95) ช่วงฤดูใบไม้ผลิ ไปนมัสการที่คุระมะ ตอนที่หมอกปกคลุมจางๆ ทั่วบริเวณหุบเขานั้น เห็นคนถือหัวมันที่ขุดได้ออกมาจากภูเขา เป็นภาพที่น่าดู เส้นทางขากลับดอกซากุระร่วงไปหมดแล้วจึงไม่มีอะไรน่าชม
8	เดือน 10 ไม่ทราบปี ค.ศ. แน่ชัด (ระหว่าง 1047-1051)	วัดคุระมะ	十月ばかりに詣づるに、道のほど山のけしき、このころは、いみじうぞまさるものなりける。(p.95) ตอนที่ฉันกลับไปไหว้ (ที่วัดคุระมะ) อีกครั้งในเดือน 10 ทิวทัศน์ภูเขาระหว่างทางช่างงดงามตระการตาเป็นพิเศษ

ครั้งที่	เดือนปี	สถานที่	สาเหตุหรือแรงคลใจ
9	ไม่ทราบปี ค.ศ. แนชัด (ระหว่าง 1049- 1053)	วัดอิมิยะมะ	二年ばかりありて、また石山にこもりたれば、よもすがら雨ぞいみじく降る。旅居は雨いとむつかしきものと聞きて、(p.97) ผ่านไป 2 ปีจึงได้ไปนมัสการที่วัดอิมิยะมะอีกครั้ง ผันตกหนักต่อเนื่องทั้งคืน ได้ยินว่าจุดหมายที่จะไปหากผันตกจะเดินทางลำบาก
10	ฤดูใบไม้ร่วง ไม่ทราบปี ค.ศ. แนชัด (ระหว่าง 1049- 1053)	วัดอะเซะ	また初瀬に詣つれば、はじめにこよなくもの頼もし。ところどころに設けなどして、行きもやらず。山城の国柞の森などに、紅葉いとをかしきほどなり。初瀬川渡るに、初瀬川たちかへりつつ訪ぬれば杉のしるしものたびや見むと思ふもいと頼もし。(p.97) ได้ไปนมัสการที่วัดอะเซะอีกครั้ง เมื่อเทียบกับครั้งที่แล้ว ครั้งนี้รู้สึกว่าเดินทางได้อย่างวางใจ ระหว่างทางมีคนโน้นคนนี้มาต้อนรับ จะผ่านเลยไปก็ไม่ได้ บริเวณป่าเมืองยะมะมิโระ ใบไม้แดงกำลังเปลี่ยนสีดูงดงาม ตอนข้ามแม่น้ำอะเซะ ฉันก็คิดขึ้นว่า “คลื่นในแม่น้ำอะเซะซัดย้อนกลับ เหมือนตัวฉันที่ย้อนกลับมาเยี่ยมเยียนที่นี่อีกครั้ง ความศักดิ์สิทธิ์ของกิ่งซุชิที่เห็นในความฝันก็จะเห็นประจักษ์กันในคราวนี้กระมัง” คิดดังนั้นก็รู้สึกมีกำลังใจ
11	ไม่ทราบปี ค.ศ. แนชัด (ระหว่าง 1050- 1054)	วัดโคริว	世の中むつかしうおほゆるころ、太秦にこもりたるに、宮に語らひきこゆる人の御もとより文ある、返りごと聞こゆるほどに、鏡の音の聞こゆれば、繁かりしうき世のことも忘れず入相の鐘の心ほそさにと書いてやりつ。(p.99) ตอนที่ความสัมพันธ์กับสามีไม่ราบรื่น ฉันได้ไปนมัสการที่อุสุมะเซะ (วัดโคริว) มีจดหมายส่งมาจากคฤหาสน์ของท่านมียะจากคนที่มักพูดคุยถามไถ่ทุกซุซุกันเป็นประจำ ตอนจะตอบจดหมายกลับ ได้ยินเสียงระฆังดังขึ้นจึงเขียนกลอนส่งไปว่า “(แม้จะหลบมาอยู่ที่นี่แต่ก็) มีอาภรณ์เรื่องราวทางโลกได้ เสียงระฆังในยามเย็นชวนให้รู้สึกวังเวงใจ”

จากตารางข้างต้น สามารถแบ่งการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้เขียนได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ๆ คือ

ช่วงที่ 1 ได้แก่ การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 4 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้เขียนอายุ 18-28 ปี และยังไม่ได้แต่งงาน ช่วงนี้ผู้เขียนยังไม่มีความคิดที่จะไปไหว้พระอย่างจริงจัง เพียงแต่ไปไหว้พระที่วัดละแวกใกล้ๆ เช่น วัดเรียวเซ็น วัดโคริวจิ หรือ วัดคิโยะมิสุ เท่านั้น ส่วนวัดที่อยู่ห่างไกลนั้น ผู้เขียนเพียงแค่ให้พระตัวแทนเดินทางไปนมัสการที่วัดนั้นแทน ดังเช่นการไปนมัสการครั้งที่ 4 ที่มารดาของผู้เขียนขอให้พระรูปหนึ่งเป็นตัวแทนไปไหว้พระที่วัดอะเซะแทนตนเองกับลูก เนื่องจากกลัวความยากลำบากในการเดินทาง

ช่วงที่ 2 ได้แก่ การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครั้งที่ 5 และ 6 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้เขียนอายุ 38-39 ปี ซึ่งจะเห็นว่าได้ทั้งช่วงห่างจากครั้งที่ 4 ถึง 10 ปี

ช่วงนี้ผู้เขียนได้เข้าไปทำงานในวังและได้แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ผู้เขียนคิดที่จะเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดต่างๆ ที่มารดาเคยบอกไว้ว่าจะพาผู้เขียนไปแต่สุดท้ายแล้วก็ไม่ได้ไป ช่วงนี้จะเห็นถึงความตั้งใจจริงของผู้เขียนที่คิดอยากจะเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และยังมีเรื่องเกี่ยวกับความฝันที่ผู้เขียนฝันเห็นระหว่างเดินทางไปวัดอิมิยะมะและวัดอะเซะด้วย

ช่วงที่ 3 ได้แก่ การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครั้งที่ 7 ถึงครั้งที่ 11 ซึ่งผู้เขียนไม่ได้ระบุเวลาแน่ชัด ทราบเพียงว่าอยู่ในช่วงระหว่าง ค.ศ.1047-1054 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้เขียนอายุ 40 ปีขึ้นไป การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วงนี้ไม่ค่อยมีรายละเอียดและไม่ได้ระบุสาเหตุการเดินทางแน่ชัด มักเน้นบรรยายทิวทัศน์ระหว่างทางหรือสิ่งที่พบเห็นหรือได้ยินในช่วงนั้น

นอกจากการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 11 ครั้ง ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้แล้ว ในตอนท้ายเรื่อง ผู้เขียน

ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตตนเองรวมทั้งความคิดความเชื่อที่ตนเองมีต่อการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะขอวิเคราะห์โดยแบ่งย่อยออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3 ช่วงดังกล่าว และความคิดความเชื่อของผู้เขียนในช่วงบั้นปลายชีวิตที่มีต่อการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์

5.1 การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครั้งที่

1 ถึง 4 (ช่วงผู้เขียนอายุ 18-28 ปี)

ครั้งที่ 1 วัดเรียวเซ็น (霊山寺)

四月つごもりがた、さるべきゆゑありて、東山なる所へうつろふ...霊山近き所なれば、詣でて拝みたてまつるに、(p.48-49)

ช่วงปลายเดือน 4 มีความจำเป็นต้องย้ายไปอยู่แถบอิงะมิยะมะ...วัดเรียวเซ็นอยู่ละแวกใกล้ๆ จึงไปนมัสการ

จากเนื้อความในบันทึก ผู้เขียนไม่ได้รับรายละเอียดที่ต้องย้ายไปอยู่แถบอิงะมิยะมะ (東山) ทราบข้อมูลแต่เพียงว่าผู้เขียนได้ไปอาศัยอยู่ที่นั่นตั้งแต่เดือน 4 ค.ศ.1025 จนถึง เดือน 8 ปีเดียวกัน โดยในระหว่างนั้นผู้เขียนได้ไปไหว้พระที่วัดเรียวเซ็นในละแวกใกล้ๆ ด้วย วัดเรียวเซ็นเป็นวัดที่อยู่ในเทือกเขาเรียวเซ็น (霊山) ซึ่งเป็นหนึ่งในเทือกเขา 36 ลูกในแถบอิงะมิยะมะ ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเกียวโตในปัจจุบัน การไปไหว้พระในครั้งนี้ไม่ได้มีจุดประสงค์อะไรเป็นพิเศษและไม่ได้มีการบันทึกรายละเอียดแต่อย่างใด เพียงแต่เป็นการแวะไปไหว้พระในละแวกใกล้ๆ ที่ผู้เขียนพำนักอยู่เท่านั้น

ครั้งที่ 2 วัดโคริว (広隆寺)

八月ばかりに、太秦にこもるに...七日さぶらふほども、ただあづま路のみ思ひやられて、よしなし事からうじてはなれて。「平らかにあひ見せたまへ」と申すは、仏もあはれと聞きいれさせたまひけむかし。(p.59-60)

ประมาณเดือน 8 ไปนมัสการที่อุสุมะชะ (วัดโคริว)...ระหว่างที่ไปนมัสการที่นั่นเป็นเวลา 7 วันนั้น ฉันเฝ้าพระวงแต่เรื่องของพ่อที่ย้ายไปประจำอยู่ที่หัวเมืองตะวันออก ทำให้ห่างหายจากความคิดเพื่อฝันไว้สาระไปชั่วคราว “ขอให้พ่อปลอดภัยกลับมาให้ฉันได้พบอีก” สิ่งศักดิ์สิทธิ์คงรับฟังคำอธิษฐานของฉันด้วยความสงสารเห็นใจ

ในเดือน 8 ค.ศ.1032 ผู้เขียนได้ไปไหว้พระที่อุสุมะชะ (太秦) หรือวัดโคริว (広隆寺) วัดแห่งนี้เป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 7 ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเกียวโตในปัจจุบัน จากบันทึกจะเห็นได้ว่าผู้เขียนเฝ้าคอยกังวลแต่เรื่องของบิดาที่ย้ายไปประจำอยู่ที่หัวเมืองตะวันออก บิดาของผู้เขียนคือ ชุงะวะระ โนะ ทะกะซุเอะ ในวันที่ 13 เดือน 7 ค.ศ.1032 ทะกะซุเอะซึ่งขณะนั้นอายุ 60 ปีได้รับแต่งตั้งให้ไปดูแลหัวเมืองฮิตะชิ (常陸) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดอิบะระกิ (茨城県) ครั้งนี้ผู้เขียนไม่ได้เดินทางตามบิดาไปด้วย ยังคงอาศัยอยู่ที่บ้านในเกียวโตเมืองหลวง การไปไหว้พระในครั้งนี้ ผู้เขียนไม่ได้รับจุดประสงค์การไปเอาไว้ แต่ได้บรรยายอารมณ์ความรู้สึกในช่วงนั้นว่าผู้เขียนได้แต่เป็นห่วงบิดาที่ต้องจากกันไปนานหลายปีและได้อธิษฐานขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้พ่อกลับมาโดยปลอดภัย

ครั้งที่ 3 วัดคิโยะมิสุ (清水寺)

かうて、つれづれとながむるに、などか物詣でもせざりけむ。母いみじかりし古代の人にて、「初瀬には、あなおそろし、奈良坂にて人にとられなばいかげせむ。石山、関山越えていとおそろし。鞍馬は、さる山、率て出でむいとおそろしや。親上りて、ともかくも」とさはなちたる人のやうにわづらはしがりて、わづかに清水に率てこもりたり。それにも例のくせは、まことしかべいことも思ひ申されず。(p.62)

ตอนที่อยู่ว่างๆ ไม่มีอะไรทำนี้ ทำไม่ถึงไม่ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไหนสักแห่งนะ แม้นฉันเป็นคนหัวโบราณซี้กกังวล “จะไปวัดอะซะซะ หนทางก็

ดูน่ากลัว หากถูกคนจับตัวไปถวายเงินเขานะระ จะทำยังไถ่กันดี ถ้าจะไปวัดอโณนยะมะก็ต่อข้าม ภูเขาเซเกกิ ดูน่ากลัวจะตายไป ส่วนวัดคุระมะ ภูเขา (ลาดชัน) แบบนั้น จะพาเจ้าเดินทางไปด้วย กันน่ากลัวออก รอให้พ่อเจ้ากลับเมืองหลวงมาก่อน ค่อยว่ากัน” แม่คอยเป็นกังวลในตัวฉันราวกับว่า ฉันจะเป็นภาระ แต่ก็พาฉันไปไหว้พระที่วัดคิโยะมิสุ ไกลๆ แต่ด้วยนิสัยติดตัวมาแต่เดิมของฉัน ฉันจึง ไม่ได้ตั้งใจที่จะไปกราบไหว้อย่างจริงจังแบบที่ควร จะทำ

ในช่วง ค.ศ.1033-1035 (ในบันทึกไม่ได้ ระบุเดือนปีแน่ชัด) ผู้เขียนได้ไปไหว้พระที่วัดคิโยะมิสุ กับมารดา วัดคิโยะมิสุเป็นวัดที่มีชื่อเสียงที่คนญี่ปุ่น นิยมไปนมัสการมาแต่โบราณ สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ.805 ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเกียวโต จากบันทึก จะเห็นว่ามารดาของผู้เขียนรู้สึกกลัวที่จะต้อง พาผู้เขียนเดินทางไปไหว้พระที่วัดต่างๆ ซึ่งอยู่ ห่างไกลและเดินทางลำบาก จึงได้แต่พาผู้เขียนไป ไหว้พระที่วัดคิโยะมิสุที่อยู่ใกล้ๆ เท่านั้น นะกะโนะ โคอิจิ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “มารดาผู้เขียนรู้สึกกลัวจึง ไม่ได้พาผู้เขียนไปยังวัดที่อยู่ห่างไกล เอาแต่คิดคำนึง ถึงความปลอดภัยมาก่อนเป็นลำดับแรก สุดท้าย แล้วก็เลือกเอาวัดคิโยะมิสุที่อยู่ใกล้ที่สุด สรุปก็คือ ไม่ว่าจะไปวัดไหนก็ได้ทั้งนั้น ขอเพียงแค่สามารถ คลบตาลเรื่องที่ขอให้สมปรารถนาได้ก็พอ ไม่ได้ ยึดติดว่าจะต้องเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิมที่วัดฮะเซะ วัดคิโยะมิสุ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวัดใด” (นะกะโนะ โคอิจิ, 1989, น.97) ตัวผู้เขียนเองก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะ ไปนมัสการที่ใดอย่างจริงจังเช่นกัน สาเหตุส่วนหนึ่ง อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากมารดา และอีก ส่วนหนึ่งก็น่าจะเป็นเพราะนิสัยของตัวผู้เขียนเอง ที่ไม่ใช่คนที่คิดทำอะไรจริงจังซึ่งก็เป็นดังที่ผู้เขียน ได้กล่าวออกตัวไว้แล้วในข้างต้น ลักษณะนิสัยของ ผู้เขียนที่ไม่คิดทำอะไรจริงจังเช่นนี้จะเห็นได้จากตอนที่ ยกมาต่อไปด้วยเช่นกัน

(6-62)

別当とおぼしきが寄り来て、「行くさきのあはれな らむも知らず、さもよしなし事をのみ」と、うちむつ かりて、御帳のうちに入りぬと見ても、うちおどろ きても、「かくなむ見えつる」とも語らず、心にも思 ひとどめでまかでぬ。(p.62)

พระที่ดูเหมือนจะเป็นเจ้าอาวาสของวัดนี้เดินเข้ามา หาฉัน “ช่างไม่รู้ตัวเลยว่าอนาคตจะมีชะตากรรมน่า เวทนาแบบนั้น แม้แต่คิดเรื่องไม่เป็นเรื่องแบบนั้นอยู่ ได้” พระรูปนั้นกล่าวอย่างอารมณ์เสียและเดินเข้าไป หลังม่านกัน ฉันสะดุ้งตื่นจากความฝันนั้น และไม่ได้ เล่าให้ใครฟังว่า “ฝันเห็นเรื่องแบบนี้” ได้แต่ออกจาก วัดไปโดยไม่ได้อะไรติดใจอะไร

ในระหว่างที่ผู้เขียนไปพำนักที่วัดคิโยะมิสุ คืบหนึ่งผู้เขียนฝันเห็นมีพระรูปหนึ่งมากล่าวชี้แนะ อนาคตให้ แต่ทว่าผู้เขียนกลับไม่ได้คิดติดใจเกี่ยวกับ ความฝันนั้นแต่อย่างใด ทั้งๆ ที่หากเป็นคนอื่นแล้ว ก็คงคิดว่าเป็นความฝันที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยชี้แนะให้ และคงตั้งใจสวดมนต์ภาวนามากยิ่งขึ้น แต่ผู้เขียน กลับไม่ได้คิดติดใจความฝันนั้นและไม่ได้คิดที่จะ สวดมนต์ภาวนาด้วยความมุ่งมั่นมากขึ้นแต่อย่างใด การที่ในบันปลายชีวิตผู้เขียนได้ย้อนนึกถึงและได้ บันทึกความฝันดังกล่าวเอาไว้ใน *บันทึกชะระณินะ* แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนคงจะนึกเสียใจเกี่ยวกับ เหตุการณ์ในตอนนั้นว่า หากหลังจากที่ได้ฝันเห็น ดังนั้นแล้ว ผู้เขียนได้ตั้งใจไปนมัสการและสวดมนต์ ภาวนาอย่างจริงจังแล้ว บางทีอาจไม่ต้องเผชิญกับ เรื่องน่าเศร้ามากมายในชีวิตหลังจากนั้นก็ไม่ได้ ได้รับความรู้สึกเสียใจภายหลังของผู้เขียนที่ไม่ได้ไป นมัสการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ต่างๆ อย่างที่ ควรจะเป็นนั้น เห็นได้ชัดในตอนท้ายของบันทึกนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอลำดับถึงในหัวข้อ 5.4 ต่อไป

ครั้งที่ 4 วัดฮะเซะ (พระตัวแทน)

การไปนมัสการครั้งที่ 4 อยู่ในช่วง ค.ศ. 1033-1035 ครั้งนี้ผู้เขียนไม่ได้เดินทางไปเอน มารดาของผู้เขียนได้ขอให้พระรูปหนึ่งเป็นตัวแทน

ไปนมัสการกราบไหว้แทนตนเองและลูก ดังตอนที่ ยกมาต่อไปนี้

母、一尺の鏡を鑄させて、え率て参らぬ代はりにとて、僧を出だし立てて初瀬に詣でさすめり。「三日さぶらひて、この人のあべからむさま、夢に見せたまへ」など言ひて、詣でさするなめり。そのほどは精進せさす。(p.63)

แม่สั่งให้หล่อมสร้างกระจกขนาดหนึ่งฟุตขึ้นมา และให้พระรูปหนึ่งเป็นตัวแทนไปนมัสการที่วัดยะเซะโดยบอกว่าให้ไปแทนตัวเองที่พาดันไปไม่ได้ ดูเหมือนแม่จะบอกพระรูปนั้นว่า “ขอท่านช่วยไปพำนัที่นั่น 3 วัน ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยชี้แนะอนาคตเด็กคนนี้ในความฝันของท่านด้วย” ในระหว่างนั้นแม่ก็ให้ฉันถือศีลกินเจ

ดังที่กล่าวถึงแล้วในข้างต้นว่า มารดาของผู้เขียนรู้สึกกลัวที่จะต้องพาลูกสาวเดินทางไกลไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ห่างไกล จึงได้แต่พาผู้เขียนไปยังวัดใกล้ๆ เท่านั้น นอกจากนี้ อีกวิธีหนึ่งซึ่งก็สามารถหลีกเลี่ยงการต้องเผชิญกับความยากลำบากของการเดินทางไกลได้ ก็คือการให้ผู้อื่นเป็นตัวแทนไปกราบไหว้นมัสการให้แทน ซึ่งในครั้งนี้ มารดาของผู้เขียนได้ขอให้พระรูปหนึ่งนำกระจกไปบูชาบวงสรวงที่วัดยะเซะโดยหวังว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาช่วยชี้แนะทำนายอนาคตของลูกสาวให้ในความฝันของพระรูปนั้น ซึ่งก็ปรากฏว่าพระรูปนั้นได้กลับมาเล่าความฝันให้มารดาของผู้เขียนฟังดังนี้

この僧帰りて、「夢をだに見て、まかでなむが、本意なきこと、いかが帰りても申すべきと、いみじうぬかづき行ひて、寝たりしかば、御帳の方より、いみじうけだかう清げにおはする女の、うるはしくさうぞきたまへるが、奉りし鏡をひき上げて、『この鏡には文や添ひたりし』と問ひたまへば、かしこまりて、『文もさぶらはざりき。この鏡をなむ奉れとはべりし』と答へたてまつれば、『あやしかりけることかな。文添ふべきものを』とて、『この鏡を、こなたにうつれる影を見よ。これ見れば、あはれに悲しきぞ』とて、さめざめと泣きたまふを、見れば、臥しまろび泣き嘆きたる影うつれり。『この鏡を見

れば、いみじう悲しな。これ見よ』とて、いま片つ方にうつれる影を見せたまへば、御簾ども青やかに、几帳押し出でたる下より、いろいろの衣こぼれ出で、梅桜咲きたるに、鶯、木づたひ鳴きたるを見せて、『これを見るはうれしな』とのたまふとなむ見えし」と語るなり。いかに見えけるぞとだに耳もとどめず。(p.63-64)

พระรูปนั้นกลับมาเล่าให้ฟังว่า หากกลับมาโดยไม่ได้นับเห็นอะไรเลยก็คงจะทำให้ท่านผิดหวัง ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วข้าจะกลับมารายงานท่านอย่างไรดี ข้าได้แต่กังวลใจกลางที่สวดมนต์ภาวนา ขณะที่หลับไปนั้น ข้าก็ฝันเห็นผู้หญิงคนหนึ่งดูมีสง่าราศีสว่าง สวมใส่ชุดพิธีการ ในมือถือกระจกที่ใช้บวงสรวงเทพ เดินออกมาจากม่านกันและถามขึ้นว่า “กระจกนี้มีคำอธิษฐานขอพรแนบมาด้วยหรือเปล่า” ข้าจึงตอบกลับไปว่า “ไม่ได้มีคำอธิษฐานอะไร เพียงแต่นำกระจกบานนี้มาบวงสรวงเช่นไหว้ท่านนั้น” ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “แปลกนะ น่าจะแนบคำอธิษฐานมาด้วยแท้ๆ ท่านจงดูภาพที่สะท้อนในกระจกด้านนี้สิ พอดูแล้วก็รู้สึกน่าเวทนาเสียจริง” แล้วก็เหล่าน้ำตาพอมองไปก็เห็นภาพคนกำลังร้องไห้สะท้อนอยู่ในกระจก ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “พอมองดูภาพด้านนี้ ก็รู้สึกน่าเศร้าเหลือเกิน ลองดูทางด้านนี้บ้างสิ” แล้วก็แสดงภาพที่สะท้อนในกระจกอีกด้านหนึ่งให้ดู ในนั้นเป็นภาพฉากกันอันงดงาม ขอบด้านล่างของฉากนั้นมีชายผ้าและชายแขนเสื้อสีสดงามมรดออกมาให้เห็น ในสวนมีดอกบ๊วยและดอกซากุระเบ่งบาน นกอุจิวส่งเสียงร้องโผบินไปมา ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “พอดูด้านนี้แล้วรู้สึกน่ายินดีเหลือเกิน” ที่ข้าฝันเห็นก็เป็นเช่นนั้นแหละ ในตอนนั้นฉันไม่ได้สนใจที่จะฟังเลยว่าความฝันนั้นจะชี้แนะทำนายอนาคตฉันอย่างไรบ้าง

อันโด มิเงกะสุ วิเคราะห์เกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏในความฝันของพระรูปนี้ไว้ว่า “เนื่องจากในความฝันของพระรูปนี้ ผู้หญิงคนนี้เดินออกมาจากฉากกันที่วัดยะเซะ ผู้หญิงคนนี้จึงน่าจะเป็นร่างจำลองของพระโพธิสัตว์กวนอิมที่วัดยะเซะ” (อันโด มิเงกะสุ, 1992, น.412) ภาพที่ปรากฏในกระจกนั้นน่าจะเป็นการชี้แนะทำนายอนาคตของผู้เขียนซึ่งก็น่าจะเป็นการทำนายไว้สองด้านคือทำนายถึงเรื่องน่าเศร้าและเรื่องน่ายินดีที่จะเกิดในชีวิตของผู้เขียน ทั้งๆ ที่พระรูปนี้เล่าความฝัน

ให้ฟังเช่นนี้แล้ว แต่ในขณะนั้นผู้เขียนกลับไม่ได้สนใจที่จะฟังและไม่ได้คิดที่จะไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไปทำบุญสร้างกุศลที่ไหนแต่อย่างใด ต่อมาในเดือน 12 ค.ศ.1039 ผู้เขียนได้ฝันเห็นตัวเองอยู่ในวัดคิโยะมิสุ และในฝันนั้นก็ได้เจอกับพระรูปหนึ่งซึ่งมาเล่าเกี่ยวกับชาติที่แล้วของตัวเองผู้เขียนเองให้ฟัง

夢に見るやう、清水の礼堂にゐたれば、別当とおぼしき人出で来て、「そこは前の生に、この御寺の僧にてなむありし。仏師にて、仏をいと多く造りたまつりし功德によりて、ありし素姓まさりて人と生れたるなり。この御堂の東におはする丈六の仏は、その造りたりしなり。箔を押さして亡くなりし」と。「あないみじ。さは、あれに箔押したてまつらむ」と言へば、「亡くなりしかば、こと人箔押したてまつりて、こと人供養もして」と見て後、清水にぬむごろに参りつかうまつらしかば、前の世にその御寺に仏念じ申しけむに、おのづからようもやあらまし。いと言ふかひなく、詣でつかうまつることもなくてやみにき。(p.72)

ฉันฝันว่าฉันยังอยู่ในโบสถ์วัดคิโยะมิสุ ขณะนั้นก็มีคนที่น่าจะเป็นเจ้าอาวาสเดินออกมาและพูดว่า “เมื่อชาติที่แล้วท่านเป็นพระที่วัดนี้ ด้วยบุญกุศลที่ได้สร้างพระพุทธรูปมากมาย ท่านจึงได้เกิดมาในตระกูลซุงะวะระซึ่งสูงส่งกว่าตัวท่านในชาติที่แล้ว พระพุทธรูปสูง 6 ฟุตที่อยู่ทางทิศตะวันออกของโบสถ์นั้นท่านเป็นคนสร้างขึ้น ระหว่างที่กำลังปิดทองอยู่นั้นท่านก็สนใจไปเสียก่อน” ฉันจึงพูดขึ้นว่า “ช่างแย่เสียจริง ถ้าเช่นนั้นฉันจะปิดทองถวายพระพุทธรูปองค์นั้น” พระรูปนั้น กล่าวว่า “เพราะท่านเสียชีวิตไป ก็เลยมีคนมาปิดทองถวายให้แทนและทำพิธีสวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว” หลังจากที่ได้ฝันเห็นเช่นนั้นแล้ว หากฉันได้ไปนมัสการกราบไหว้พระพุทธรูปที่วัดคิโยะมิสุ ด้วยจิตใจที่แน่วแน่แล้ว ด้วยกุศลผลบุญและแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปที่วัดนั้นตั้งแต่ชาติที่แล้ว ก็คงจะมีเรื่องดีๆ เกิดขึ้นแล้วแท้ๆ แต่เพิ่งจะมาพูดเอาตอนนี้ก็เปล่าประโยชน์ สุดท้ายแล้วฉันก็ไม่ได้ไปไหว้พระสวดมนต์ที่นั่นแต่อย่างใด

ในฝันนั้น พระรูปนั้นได้กล่าวถึงอดีตชาติของผู้เขียนว่า ผู้เขียนเคยเป็นพระอยู่ที่วัดคิโยะมิสุ

และได้สร้างพระพุทธรูปเอาไว้ แต่ยังไม่ทันปิดทองถวาย ผู้เขียนก็เสียชีวิตไปเสียก่อน และด้วยกุศลผลบุญนั้นจึงทำให้ผู้เขียนได้มาเกิดในตระกูลซุงะวะระซึ่งชาติตระกูลสูงส่งกว่าชาติที่แล้วมาก หลังจากที่ฝันเห็นเช่นนั้น ผู้เขียนเองก็คิดอยากจะไปกราบไหว้ทำบุญที่วัดคิโยะมิสุ แต่สุดท้ายแล้วกลับไม่ได้ทำตามที่ได้คิดเอาไว้ จะเห็นได้ว่าผู้เขียนรู้สึกเสียดายที่ในตอนนั้นไม่ได้ไปกราบไหว้สวดมนต์ที่วัดคิโยะมิสุทันทีหลังจากที่ได้ฝันเห็น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของผู้เขียนที่มีต่อความฝันครั้งนั้น ซึ่งก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนญี่ปุ่นสมัยเฮอันเกี่ยวกับความฝันและการทำนายทายทัก

จากทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกนี้ ถึงแม้ผู้เขียนจะได้ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ต่างๆ บ้างเป็นครั้งคราว แต่ก็แค่เพียงการแวะไปไหว้พระที่วัดใกล้ๆ หรือไม่ก็เป็นการให้พระตัวแทนไปนมัสการแทนเท่านั้น ยังไม่เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้เขียนที่คิดจะเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างจริงจังแต่อย่างใด ความมุ่งมั่นของผู้เขียนจะเริ่มปรากฏให้เห็นในช่วงที่ 2 ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

5.2 การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครั้งที่ 5 และ 6 (ช่วงผู้เขียนอายุ 38-39 ปี)

หลังจากการไปนมัสการที่วัดฮะเซะโดยให้พระตัวแทนไปนมัสการแทนแล้ว ดูเหมือนผู้เขียนจะว่างเว้นไม่ได้ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใดเลยจนกระทั่งใน ค.ศ.1045 ผู้เขียนจึงได้ไปนมัสการที่วัดอิมิยะมะดังที่ผู้เขียนได้บันทึกไว้ดังข้างล่างนี้

ครั้งที่ 5 วัดอิมิยะมะ

今は、昔のよしなし心もくやしかりけりとのみ思ひ知りはて、親の物へ率て参りなどせでやみにしも、もどかしく思ひ出でらるれば、今はひとへに豊かなる勢ひになりて、ふたばの人をも、思ふさまにかしづきおほしたて、わが身もみくらの山に積み余るばかりにて、後の世までのことをも思は

むと思ひはげみて、十一月の二十余日、石山に参る。(p.87)

ตอนนี้ฉันรู้สึกเสียดายอยู่ลึกๆ ว่าที่ผ่านมาไม่เคยได้คิดทำอะไรจริงจังเสียที อีกทั้งเรื่องที่แม่ไม่ได้พาฉันไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เลยจนแล้วจนรอดนั้นก็ยังไม่รู้สึกดีค้างอยู่ในใจฉัน ตอนนี้ฉันหวังอยากจะให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น อยากจะเลี้ยงดูลูกๆ ให้ได้ดีดังใจคิด ตัวฉันเองก็มีทรัพย์สินมากมายกายกองแทบจะสวมเก็บไม่หมด จึงเกิดความคิดว่าควรที่จะคิดเผื่อถึงชาติหน้าเอาไว้ด้วย ในวันที่ 20 กว่าๆ เดือน 11 ฉันจึงไปไหว้พระที่วัดอิมิยะมะ

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นแรงดลใจที่ทำให้ผู้เขียนคิดเดินทางไปไหว้พระที่วัดอิมิยะมะ ซึ่งก็คือความรู้สึกติดค้างในใจที่ที่ผ่านมาไม่ได้ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างจริงจังเสียที อีกทั้งผู้เขียนมีสิ่งที่คิดหวังปรารถนาไว้ด้วยซึ่งก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนคิดอยากไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่นี้จะเห็นความปรารถนาของผู้เขียน 3 ประการ คือ ประการแรก ผู้เขียนอยากให้ชีวิตตนเองเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ประการที่สองคือ อยากเลี้ยงดูลูกๆ ให้ได้ดี และประการสุดท้ายคือ ผู้เขียนอยากจะมีชีวิตที่ดีในชาติหน้า อันโด มิเงกะสุ ได้วิเคราะห์ตัวผู้เขียนในช่วงนี้ไว้ว่า “เนื่องจากขณะนั้นบิดาผู้เขียนได้เสียชีวิตไปแล้ว ผู้เขียนจึงขาดที่พึ่งพิงสามผู้เขียนในขณะนั้นก็ยังพึ่งพาอะไรไม่ค่อยได้อีกทั้งผู้เขียนก็พึ่งให้กำเนิดบุตร ผู้เขียนจึงยึดเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นที่พึ่งทางใจ” (อันโด มิเงกะสุ, 1992, น.409) ขณะนั้นสามของผู้เขียนหรือหะชิบะนะ โนะ โทะมิมิชิ (橘俊通) ยังไม่ได้ก้าวหน้าทางหน้าที่ราชการเท่าใดนัก อีกทั้งนะกะโตะมิ (仲俊) บุตรของผู้เขียนก็เพิ่งถือกำเนิด ผู้เขียนจึงต้องการที่พึ่งพิงและย่อมคาดหวังความก้าวหน้าในด้านหน้าที่การงานของสามี่ ความปรารถนาประการแรกของผู้เขียนที่หวังอยากให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นจึงน่าจะสื่อความหมายรวมถึงความคาดหวังในด้านหน้าที่การงานของสามี่ด้วย

คุเง อิโรโตะมิได้วิเคราะห์เกี่ยวกับผู้เขียนในช่วงนั้นไว้ว่า “ผู้เขียนได้ละทิ้งความฝันในโลกของนิยาย และคิดมุ่งหวังที่จะทุ่มเทให้กับการทำงานรับใช้ในวังในโลกของความเป็นจริงอีกครั้ง” (คุเง อิโรโตะมิ, 2011, น.213) ตั้งแต่เด็กผู้เขียนมีความใฝ่ฝันอยากจะเป็นเหมือนตัวละครหญิงในนิยายที่มีชายสูงศักดิ์มารักใคร่ชอบพอ แต่ในความเป็นจริงชีวิตไม่ได้สวยงามแบบในนิยาย เมื่อตอนอายุ 32 ปีผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปทำงานรับใช้เจ้าหญิงยูมิ (祐子内親王) พระราชธิดาองค์ที่ 3 ในจักรพรรดิโกะชูสะกุ (御朱雀天皇) กับพระมเหสีเก็นมิ (中宮姫子) ต่อมาตอนอายุ 33 ปีก็ได้แต่งงานกับหะชิบะนะ โนะ โทะมิมิชิ หลังแต่งงานแล้ว ผู้เขียนก็ยังเข้าไปทำงานรับใช้ในวังบ้างเป็นครั้งคราว ดังนั้นความปรารถนาอยากจะทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองนี้จึงอาจจะสื่อถึงความปรารถนาของผู้เขียนที่มุ่งหวังอยากกลับไปทำงานรับใช้ในวังอย่างจริงจังอีกครั้งก็เป็นได้

ส่วนความปรารถนาประการที่สองเป็นความรักความห่วงใยของแม่ที่มีต่อลูก อยากเลี้ยงดูลูกให้ได้ดีตามที่คิดหวังไว้ ส่วนความปรารถนาประการสุดท้ายนั้น เนื่องจากในชาตินี้ ผู้เขียนมีทรัพย์สินเงินทองมากมายไม่ต้องทุกซักร้อนลำบากอะไร จึงคิดอยากจะไปไหว้พระทำบุญเพื่อไว้สำหรับชีวิตในชาติหน้าด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและการทำบุญสร้างกุศลเพื่อชีวิตที่ดีในชาติหน้า ขณะที่ผู้เขียนไปนมัสการที่วัดอิมิยะมะ และได้สวดมนต์ภาวนาจนเคลิ้มหลับไปนั้น ผู้เขียนก็ได้ฝันเห็นดังนี้

打出の涙のほどなど、見しにも変はらず。暮れかかるほどに詣で着きて、齋屋に下りて、御堂に上るに、人声もせず、山風おそろしうおぼえて、行ひさしてうちまどろみたる夢に、「中堂より麝香賜はりぬ。とくかしこへ告げよ」と言ふ人あるに、うちおどろきたれば、夢なりけりと思ふに、よきことならむかしと思ひて、行ひ明かす。(p.88)

บริเวณชายหาดอุทิดะยังคงสภาพเดิมที่เคยเห็นตอนที่พลบค่ำก็ไปถึงวัด ชำระล้างร่างกายที่ห้องอาบนํ้า แล้วจึงเข้าโบสถ์ ไม่มีเสียงผู้คน มีแต่เสียงลมพัดฟังดูน่ากลัว จึงหยุดสวดมนต์ภาวนา และแล้วในตอนนั้นฉันก็ฝันเห็นมีคนพูดขึ้นว่า “ได้รับเครื่องหอมเช่นไหว้บูชาจากโบสถ์กลางแล้ว รีบไปแจ้งทางโน้นด้วย” แล้วฉันก็สะดุ้งตื่นขึ้น พอรู้ว่าเป็นความฝันก็คิดว่าน่าจะเป็นลางดีเป็นแน่ จึงสวดมนต์ภาวนาจนถึงเช้า

ฮะระดะ อะทซุโกะได้วิเคราะห์เกี่ยวกับความฝันนี้ไว้ว่า “การได้ไปพำนักรออยู่ท่ามกลางบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ในวัด ตัดขาดจากโลกภายนอกเป็นเวลาหลายคืน แล้วฝันเห็นอะไรเช่นนั้นขึ้นมา ย่อมเป็นธรรมดาที่ผู้เขียนจะเกิดความเชื่อมั่นและคิดจริงจังกับความฝันนั้น” (ฮะระดะ อะทซุโกะ, 1993, น.1) นอกจากนี้ ฮะระดะ มะซะโกะได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ผู้เขียนคิดว่าความฝันที่ฝันเห็นระหว่างอยู่ในโบสถ์นั้นเป็นลางดีที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ฝันเห็น จึงตั้งใจสวดมนต์ภาวนาจนถึงเช้า” (ฮะระดะ มะซะโกะ, 2006, น.69) การฝันเห็นมีคนรับเอาเครื่องเช่นไหว้บูชาไปนั้น แสดงว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์รับฟังคำปรารภและคงจะช่วยอำนวยพรให้ได้สมดังที่ปรารถนาเอาไว้ ผู้เขียนจึงรู้สึกยินดีและมุ่งมั่นตั้งใจสวดมนต์ภาวนาอย่างจริงจังมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่า ความฝันเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เขียนมีกำลังใจสวดมนต์ภาวนาและเกิดความเชื่อมั่นเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น และในปีถัดมาผู้เขียนก็ได้เดินทางไปนมัสการที่วัดฮะเซะโดยจะเห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้เขียนที่จริงจังมากขึ้น

ครั้งที่ 6 วัดฮะเซะ วัดโทดะอิ ศาลเจ้าอิโซะโนะกะมิ

そのかへる年の十月二十五日、大嘗会の御禊とののしるに、初瀬の精進はじめて、その日、京を出づるに、.....「物見て何にかはせむ。かかるをりに詣でむ志を、さりともおぼしなむ。かならず仏の御しるしを見む」と思ひ立ちて、その暁に京を出づるに、.....」(p.89)

วันที่ 25 เดือน 10 ปีถัดมา ขณะที่ผู้คนกำลังยุ่งอยู่กับการชำระล้างมลทินก่อนพิธีอะโงะเอะ ฉันก็เริ่มถือศีลกินเจเตรียมจะไปไหว้พระที่วัดฮะเซะ และในวันนั้นก็ออกเดินทางจากเมืองหลวง..... “ไปชมดูพิธีแล้วจะได้อะไรขึ้นมา ไปไหว้พระในเวลาเช่นนี้แหละ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่านจะได้เห็นถึงความตั้งใจจริง และคงแสดงอิทธิฤทธิ์ความศักดิ์สิทธิ์ให้เห็นเป็นแน่” คิดดังนั้นแล้วจึงออกเดินทางจากเมืองหลวงในตอนเช้าของวันนั้น

ผู้เขียนออกเดินทางไปวัดฮะเซะในวันที่ผู้คนกำลังตื่นเต้นกับพิธีอะโงะเอะ (พิธีบวงสรวงอิทธิพิชแก่เทพเจ้าเป็นครั้งแรกหลังจักรพรรดิองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์) แต่ผู้เขียนกลับไม่ได้สนใจพระราชพิธีดังกล่าว กลับออกจากเมืองหลวงไปในวันที่ผู้คนแห่กันมาเมืองหลวงเพื่อชมดูพิธีชำระล้างมลทินก่อนพิธีอะโงะเอะนี้ แม้ผู้เขียนจะกล่าวไว้ว่า “การไปไหว้พระในช่วงนี้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่านจะได้เห็นถึงความตั้งใจจริง” แต่ก็น่าจะมีเหตุผลอื่นที่ผู้เขียนสนใจไปในช่วงนี้ ดังที่กล่าวไว้แล้วว่าผู้เขียนทำงานเป็นนางกำนัลรับใช้เจ้าหญิงยูมิ พระราชธิดาในจักรพรรดิโกะซุสะกุ¹ ส่วนพระราชมารดาของเจ้าหญิงก็คือพระมเหสีเก็นนิ ตอนทีผู้เขียนเข้าไปทำงานรับใช้ในวังนั้น พระมเหสีเก็นนิสิ้นพระชนม์ไปแล้วโดยที่ไม่ได้ให้กำเนิดพระราชโอรส พระมเหสีเก็นนิเป็นธิดาบุญธรรมของอัครมหาเสนาบดีฟูจิซะระโนะ โยะริมิชิ (藤原頼通) ซึ่งดำรงตำแหน่งสูงสุดของฝ่ายขุนนาง หากทรงให้กำเนิดพระราชโอรสก็มีโอกาสสูงมากที่พระราชโอรสจะได้ดำรงตำแหน่ง

¹ จักรพรรดิองค์ที่ 69 ของญี่ปุ่น ครองราชย์ช่วง ค.ศ.1036-1045

มกุฎราชกุมารในรัชกาลถัดไป โดยสืบต่อจากจักรพรรดิโกะระเออิสะอิ (後冷泉天皇)² พระอนุชาของจักรพรรดิโกะซุสะกุที่ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระเจ้าเซอิ แต่ในความเป็นจริงกลับกลายเป็นว่าพระราชโอรสของจักรพรรดิโกะซุสะกุที่เกิดกับพระมเหสีองค์อื่นได้รับการแต่งตั้งให้ขึ้นเป็นมกุฎราชกุมารสืบต่อจากจักรพรรดิโกะระเออิสะอิ ผู้เขียนและเหล่านางกำนัลที่รับใช้พระมเหสีเกินนิและเจ้าหญิงยูมิจึงรู้สึกผิดหวังเสียายเป็นอย่างมาก บรรดาภคินีที่ต่างพากันรู้สึกตื่นเต้นยินดีกับพิธีอะโอะเอะที่เสมือนเป็นการเฉลิมฉลองจักรพรรดิองค์ใหม่ รวมไปถึงมกุฎราชกุมารองค์ใหม่ด้วยนั้น ย่อมตอกย้ำความรู้สึกผิดหวังเสียดายของผู้เขียนให้มากยิ่งขึ้น พุกะ โทะมิยุกิกล่าวไว้ว่า “ผู้เขียนจงใจเดินทางออกจากเมืองหลวงในช่วงวันพิธีอะโอะเอะ เพื่อเป็นการตอกย้ำจุดยืนของตัวเองและเป็นการถอยห่างจากเรื่องราวทางการเมืองมาฟื้นฟูสภาพจิตใจของตัวเอง” (พุกะ โทะมิยุกิ, 2000, น.322) การที่ผู้เขียนคิดเดินทางออกไปจากเมืองหลวงในวันพิธีดังกล่าวจึงอาจเป็นไปได้ว่าเพื่อต้องการหลีกเลี่ยงไม่เฝ้าพบเห็นสภาพบรรยากาศที่เสียใจดังกล่าวดังกล่าว

ระหว่างการเดินทางไปวัดอะซะเซะ ผู้เขียนก็ดูเหมือนจะรู้สึกผ่อนคลาย และรู้สึกตื่นเต้นยินดีกับสิ่งที่ประสบพบเห็น ดังเช่นตอนที่ผู้เขียนเดินทางผ่านคฤหาสน์อุจิซึ่งเป็นฉากสำคัญในนิยายเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ภาคสุดท้าย ผู้เขียนก็ได้บรรยายความรู้สึกไว้ดังตอนที่ยกมาข้างล่างนี้

紫の物語に宇治の宮のむすめどものことあるを、いかなる所なれば、そこにしも住ませたるならむとゆかく思ひしところぞかし。げにをかしき所かな、と思ひつつ、からうじて渡りて、殿の御領所の宇治殿に入りて見るにも、浮舟の女君のかかる所にやありけむなど、まづ思ひ出でらる。(p.91)

สถานที่แห่งนี้เป็นฉากในนิยาย (เรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ*) ของมูระซะกิ มิกิบุ ซึ่งเล่าเรื่องเกี่ยวกับบิดาของท่านอุจิโมะมิยะ ฉันทเคยคิดสงสัยมานานแล้วว่าเป็นสถานที่แบบไหนกันนะ ผู้เขียนจึงสร้างเรื่องให้ตัวละครหญิงเหล่านั้นอาศัยอยู่ในที่แห่งนี้ คงจะเป็นสถานที่ที่น่าสนใจมากที่สุด คิดไปพลางในที่ที่สุดก็ข้ามปากไป ตอนเข้าไปชมคฤหาสน์อุจิซึ่งอยู่ในความครอบครองของท่านอัครมหาเสนาบดี ฉันทก็ได้แต่คิดว่าอุกิฟูเนะ (ตัวละครหญิงในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ*) คงจะอาศัยอยู่ในคฤหาสน์เช่นนี้กระมัง

แม้ตอนที่ผู้เขียนเดินทางไปวัดอะซะเซะ ผู้เขียนจะเข้าใจแล้วว่าชีวิตจริงไม่ได้เหมือนกับในนิยาย และไม่ได้หมกมุ่นอยู่กับโลกในนิยายแบบในวัยเด็กแล้ว แต่เมื่อได้เดินทางผ่านสถานที่สำคัญที่ปรากฏในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* โดยเฉพาะอย่างยิ่งคฤหาสน์อุจิซึ่งเป็นฉากสำคัญในภาคสุดท้ายของเรื่องที่เล่าถึงอุกิฟูเนะตัวละครหญิงที่ผู้เขียนเคยใฝ่ฝันไว้ ผู้เขียนจึงรู้สึกตื่นเต้นยินดีและคิดจินตนาการถึงตัวละครหญิงเหล่านั้น จะสังเกตได้ว่าการเดินทางไปนมัสการครั้งนี้ผู้เขียนบรรยายถึงสิ่งที่พบเห็นระหว่างทางมากขึ้นกว่าการเดินทางครั้งก่อนๆ และระหว่างทางที่ไปวัดอะซะเซะนี้ ผู้เขียนยังได้แวะไหว้พระที่วัดโทคะอิและศาลเจ้าอิโซะโนะกะมิด้วย ซึ่งผู้เขียนก็ได้กล่าวถึงสภาพของศาลเจ้าเอาไว้ดังนี้

つとめてそこを立ちて、東大寺に寄りて、拝みてまつ。石上もまことに古りにけること、思ひやられて、むげに荒れはてにけり。(p.92)
พอรุ่งเช้าก็ออกเดินทางจากที่นั่น แวะไหว้พระที่วัดโทคะอิ และแวะศาลเจ้าอิโซะโนะกะมิด้วยซึ่งฉันทคิดว่ามันก็ดูเก่าแก่สมกับคำเรียกจริงๆ สภาพมันช่างรกร้าง

การที่ผู้เขียนกล่าวถึงศาลเจ้าอิโซะโนะกะมิว่า “ดูเก่าแก่สมกับคำเรียก” ก็เนื่องจากว่าศาลเจ้าอิโซะโนะกะมียู่ที่ตำบลฟุรุ (布留町) จึงมักเรียกชื่อศาลเจ้านี้กันว่า “อิโซะโนะกะมิฟุรุ” ซึ่งคำว่า

² จักรพรรดิองค์ที่ 70 ของญี่ปุ่น ครองราชย์ช่วง ค.ศ.1045-1068

“พุรุ” นั้นฟังเสียงกับคำว่า “พุรุ” (古) ที่แปลว่า “เก่า” ผู้เขียนจึงกล่าวว่าศาลเจ้านั้นมันช่างเก่าสมกับคำเรียก ศาลเจ้าอิโซะโนะกะมิปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดนารา ส่วนวัดโตะอินั้นเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเก่าแก่ของเมืองนารา สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ.745 มีพระพุทธรูปอะอิบุชิที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพสักการะของคนญี่ปุ่นจนถึงปัจจุบัน หลังจากที่ผู้เขียนได้ไปนมัสการที่วัดและศาลเจ้าทั้งสองแห่งนี้แล้ว ค็นนั้นก็ได้แวะพักค้างคืนที่วัดแห่งหนึ่งแถวยะมะเบะ และได้ฝันเห็นดังนี้

その夜、山辺といふ所の寺に宿りて、いと苦しけれど、経すこし読みたてまつりて、うちやすみたる夢に、いみじくやむごとく清なる女のおはするに参りたれば、風いみじく吹く。見つけて、うち笑みて、「何しにおはしつるぞ」と問ひたまへば、「いかでかは参らざらむ」と申せば、「そこは内裏にこそあらむとすれ。博士の命婦をこそよく語らはめ」とのたまふと思ひて、うれしく頼もしくて、いよいよ念じたてまつりて、初瀬川などうち過ぎて、その夜御寺に詣で着きぬ。(p.93)

ค็นนั้น พักที่วัดที่อยู่แถวที่เรียกกันว่ายะมะเบะ รู้สึกเหนื่อยมาก แต่ก็สวดมนต์ไปเล็กน้อยแล้วจึงเข้านอนในความฝันค็นนั่นเอง ฝันเห็นผู้หญิงที่สวยงามมากคนหนึ่งเดินมาหา ขณะนั้นเองลมก็พัดแรง ผู้หญิงคนนั้นเห็นค็นแล้วยิ้มให้ “มาทำอะไรที่นี่หรือ” ค็นจึงตอบไปว่า “แล้วทำไมฉันถึงจะไม่มาที่นี่ล่ะ” ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ถูกกำหนดให้เข้าไปรับใช้ในวัง ควรที่จะหาโอกาสไปพูดคุยกับพวกนางกำนัลอะกะซะ โนะ เมียวบุบ่อยๆ นะ” ดูเหมือนผู้หญิงคนนั้นจะกล่าวเช่นนั้น ค็นรู้สึกดีใจ ยึดเอาความฝันนั้นเป็นที่พึ่ง และตั้งใจสวดมนต์ภาวนามากยิ่งขึ้น จากนั้นก็เดินทางข้ามแม่น้ำอะซะซะงามาถึงวัดอะซะซะในค็นนั้น

อันโต ฌิเงะกะสุวิเคราะห้เกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏในความฝันของผู้เขียนไว้ว่า “ผู้หญิงที่ปรากฏในความฝันของผู้เขียนนี้น่าจะเป็นผู้หญิงคนเดียวกับที่มาปรากฏในความฝันของพระตัวแทนเนื่องจากทั้งพระตัวแทนและผู้เขียนต่างก็ฝันเห็นในช่วงระหว่างที่เดินทางไปนมัสการที่วัดอะซะซะ

เช่นเดียวกัน” (อันโต ฌิเงะกะสุ, 1992, น.412) ตัวผู้เขียนเองก็น่าจะคิดโยงความฝันนี้ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการทำนายทายทักถึงหน้าที่การงานอันรุ่งโรจน์ในวังของผู้เขียน กับความฝันที่พระตัวแทนเห็นภาพด้านหนึ่งของกระจกสะท้อนถึงความสดใสน่ายินดี ซึ่งก็น่าจะเกี่ยวกับการที่ผู้เขียนได้ไปทำงานรับใช้ในวังเช่นกัน การที่ผู้เขียนคิดมานมัสการที่วัดอะซะซะนั้นสาเหตุหนึ่งก็อาจเป็นเพราะวัดอะซะซะเป็นหนึ่งในวัดที่มารดาผู้เขียนเคยคิดอยากจะพาผู้เขียนไปนมัสการ แต่สุดท้ายแล้วก็ไม่ได้พาไปเนื่องจากกลัวความยากลำบากในการเดินทาง ซึ่งก็เหมือนกับวัดอิมิยะมะที่ผู้เขียนรู้สึกเสียดายที่มารดาไม่ได้พาไปจึงหาโอกาสเดินทางไปนมัสการเอง และอีกสาเหตุหนึ่งก็อาจเป็นเพราะผู้เขียนนึกถึงความฝันที่พระตัวแทนเคยฝันเห็นนั้น ซึ่งภาพในกระจกด้านที่สื่อถึงความสดใสน่ายินดีก็น่าจะเป็นการทำนายถึงอนาคตของผู้เขียนที่จะได้เจริญก้าวหน้ากับตำแหน่งหน้าที่การงานในวัง ดังนั้น การมาราบไหว่นมัสการที่วัดอะซะซะในครั้งนี้ ผู้เขียนจึงน่าจะมีจุดประสงค์เพื่อมานมัสการขอพรให้ความฝันซึ่งเป็นलगดินนั้นปรากฏเป็นจริงดังที่คิดหวังไว้

ตำแหน่งนางกำนัลอะกะซะ โนะ เมียวบุ (博士の命婦) ที่ผู้หญิงในความฝันกล่าวถึงนั้นเป็นตำแหน่งนางกำนัลระดับ 5 ขึ้นไปซึ่งจัดว่าเป็นนางกำนัลระดับสูง การให้ผู้เขียนไปพูดคุยกับนางกำนัลกลุ่มนี้บ่อยๆ อาจเป็นการทำนายทายทักอนาคตของผู้เขียนว่าจะได้เลื่อนตำแหน่งเป็นนางกำนัลระดับสูง ผู้เขียนจึงรู้สึกยินดีและตั้งใจสวดมนต์ภาวนามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เมื่อผู้เขียนได้เดินทางมาถึงวัดอะซะซะแล้ว ผู้เขียนก็ได้ฝันเห็นมีคนโยนกิ่งซุงมาให้ ดังในตอนที่ยกมานี้

三日さぶらひて、暁までむとて、うちねぶりたる夜さり、御堂の方より、「すは、稻荷より賜はる験の杉よ」とて、物を投げ出づるやうにするに、うちおどろきたれば、夢なりけり。(p.93)

พักที่วัด 3 วัน พอรุ่งเช้าก็ออกจากที่นั่น ขณะที่กำลังเคลิ้มหลับนั่นเอง ฉันทเห็นมีคนออกมาจากโบสถ์และกล่าวว่า “นั่นเป็นซุงอันศักดิ์สิทธิ์จากศาลเจ้าอินริ” และทำท่าเหมือนกับโยนอะไรมาให้ ฉันทก็ไล่จับดูตั้งต้นจึงพบว่าที่แท้ก็เป็นความฝันนั่นเอง

คนญี่ปุ่นเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของต้นซุงในศาลเจ้าอินริ โดยจะนำเอากิ่งซุงไปปลูกเพื่อทำนายทายทัก หากเจริญงอกงามดีก็จะเป็นนิมิตหมายที่ดี การที่ผู้เขียนฝันเห็นเหมือนมีคนโยนกิ่งซุงจากศาลเจ้าอินริมาให้ก็น่าจะถือได้ว่าเป็นลางดี หากผู้เขียนตั้งใจสวดมนต์ภาวนาต่อพระโพธิสัตว์กวนอิมที่วัดอะซะซะอย่างมุ่งมั่น และพยายามหาโอกาสไปนมัสการบ่อยๆ แล้ว ชีวิตของผู้เขียนก็อาจจะเจริญรุ่งเรืองได้เป็นนางกำนัลชั้นสูงอย่างที่คิดหวังไว้ก็เป็นได้ การที่ผู้เขียนเล่าถึงความฝันเหล่านี้ไว้ในบันทึกหลายครั้งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนเชื่อในเรื่องของความฝันอย่างจริงจัง ซึ่งความฝันเหล่านี้เองที่เป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เขียนคิดอยากเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ่อยๆ แต่สุดท้ายแล้วผู้เขียนก็ไม่ค่อยมีโอกาสได้ไปนมัสการบ่อยๆ ตามที่คิดหวังไว้ ชีวิตของผู้เขียนไม่ได้มีเรื่องทุกซักร้อนมากมายขนาดที่ต้องหาโอกาสไปผ่อนคลายข้างนอก เพื่อหลีกเลี่ยงสภาพชีวิตที่เป็นอยู่เพื่อไปพักผ่อนและหาที่ยึดเหนี่ยวทางใจ อีกทั้งด้วยนิสัยของผู้เขียนที่ไม่ชอบคิดทำอะไรอย่างจริงจัง ซึ่งผู้เขียนเองก็เคยกล่าวออกตัวไว้เช่นนั้น จึงทำให้ผู้เขียนไม่ค่อยได้เดินทางไปนมัสการที่ใดอย่างจริงจังตามที่คิดหวังไว้ มีเพียงการไปนมัสการครั้งที่ 5 ที่วัดอิมิยะมะ และครั้งที่ 6 ที่วัดอะซะซะนี่เท่านั้นที่เห็นได้ชัดถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้เขียนในการเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สรุปได้ว่า การไปนมัสการครั้งที่ 5 และครั้งที่ 6 นี้เป็นช่วงที่ผู้เขียนมีความมุ่งมั่นตั้งใจเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างเห็นได้ชัด โดยมีแรงดลใจที่สำคัญก็คือความฝัน ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าเป็นความฝันที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาดลบันดาลให้ฝันเห็นนั่นเอง

5.3 การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครั้งที่

7 ถึง 11 (ช่วงผู้เขียนอายุ 40 ปีขึ้นไป)

การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครั้งที่ 7 ถึง 11 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายที่ผู้เขียนเล่าไว้ในบันทึกนั้น ไม่ได้ระบุเดือนปีที่แน่ชัด ทราบเพียงว่าอยู่ระหว่างช่วง ค.ศ.1047-1054 โดยผู้เขียนได้เกริ่นบอกไว้ว่า หลังจากที่ได้ไปนมัสการที่วัดอะซะซะแล้ว ก็เว้นช่วงการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปนานเป็นปีๆ ดังในตอนที่ยกมานี้

二三年、四五年へだてたることを、次第もなく書きつづければ、やがてつづきたたる修行者めきたれど、さにはあらず、年月へだたれることなり。(p.95)

ทั้งๆ ที่ได้เว้นช่วงไป 2-3 ปี หรือ 4-5 ปีแต่ๆ แต่พอเขียนเล่าติดต่อกันโดยไม่ได้เรียงลำดับเวลาก็เลยดูเหมือนว่าฉันทเป็นพวกนักแสวงบุญไปนมัสการอย่างต่อเนื่อง จริงๆ แล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น แต่ละครึ่งเว้นระยะห่างกันนาน

หลังจากเกริ่นบอกไว้ดังนั้น ผู้เขียนก็เล่าถึงการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครั้งที่ 7 และครั้งที่ 8 ต่อทันที ซึ่งถ้าหากผู้เขียนไม่ได้เกริ่นบอกไว้เช่นนี้ ก็อาจทำให้เข้าใจผิดได้ว่าหลังจากการไปนมัสการที่วัดอะซะซะแล้ว ผู้เขียนได้ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจริงๆ แล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น การไปนมัสการครั้งที่ 7 และครั้งที่ 8 ที่วัดคุระมะนั้น เกิดขึ้นในปีเดียวกันแต่ต่างช่วงเวลากัน ดังตอนที่ยกมานี้

ครั้งที่ 7-8 วัดคุระมะ

春ごろ、鞍馬にこもりたり。山際霞みわたりのどやかなるに、山の方より、わづかにところなど掘りもて来るもをかし。出づる道は花もみな散りはてにければなにとモニキを、十月ばかりに詣づるに、道のほど山のけしき、このころは、いみじうぞまさるものなりける。山の端、錦をひろげたるやうなり。たぎりて流れゆく水、水晶を散らすやうにわきかへるなど、いづれにもすぐれたり。詣で着きて、僧坊に行き着きたるほど、かきしぐれたる紅葉の、たぐひなくぞ見ゆるや。(p.95)

ช่วงฤดูใบไม้ผลิ ไปนมัสการที่คุระมะ ตอนที่ยอด
ปกคลุมจางๆ ทิวบริเวณหุบเขานั้น เห็นคนถือหัวมัน
ที่ขุดได้ออกมาจากภูเขา เป็นภาพที่น่าดู เส้นทาง
จากกลับดอกซากุระร่วงไปหมดแล้วจึงไม่มีอะไรน่าชม
แต่ตอนที่ฉันกลับไปหัวอีกครั้งในเดือน 10 ทิวทัศน์
ภูเขาระหว่างทางช่วงดงามตระการตาเป็นพิเศษ ที่
เชิงเขาสีของใบไม้เป็นสีทองทั่วทั้งบริเวณ สายน้ำ
ที่ไหลแรงชันกระเซ็นเป็นเม็ดใสราวกับผลึกแก้ว
ช่วงดงามวิเศษกว่าที่ไหนๆ พอถึงวัดก็เข้าไปกราบ
พบพระที่วัดนั้น ใบไม้แดงที่เปื้อนฝนซึ่งตกเป็น
ครั้งแรกเวลานั้น ช่วงดงามไม่มีอะไรเปรียบ

วัดคุระมะเป็นวัดนิกายเท็นดะอิ (天台宗)
ตั้งอยู่บนภูเขาคุระมะ (鞍馬山) ในจังหวัดเกียวโต
สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ.770 การไปนมัสการที่วัดคุระมะ
ครั้งแรกเป็นการไปในช่วงปลายฤดูใบไม้ผลิที่ดอก
ซากุระร่วงหมดแล้ว ทิวทัศน์จึงไม่น่าดูชม ส่วนครั้ง
ถัดมาเป็นช่วงเดือน 10 ใบไม้กำลังเปลี่ยนสีดงาม
จะสังเกตได้ว่าผู้เขียนบรรยายแต่ทิวทัศน์ธรรมชาติ
ระหว่างทาง ไม่ได้เล่าถึงจุดประสงค์ของการไป
นมัสการหรือเล่าเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองปรารถนาขอพร
แต่อย่างใด การไปนมัสการครั้งถัดมาคือครั้งที่ 9 นั้น
ก็เป็นเช่นเดียวกันดังตอนข้างล่างนี้

ครั้งที่ 9 วัดอิมิยะมะ

二年ばかりありて、また石山にこもりたれば、よも
すがら雨ぞいみじく降る。旅居は雨いとむつか
しきものと聞きて、蓐を押し上げて見れば、有明
の月の谷の底さへくもりなく澄みわたり、雨と聞こ
えつるは、木の根より水の流るる音なり。(p.96)
ผ่านไป 2 ปีจึงได้ไปนมัสการที่วัดอิมิยะมะอีกครั้ง
ฝนตกหนักต่อเนื่องทั้งคืน ได้อินว่าจุดหมายที่จะไป
หากฝนตกจะเดินทางลำบาก พอฉันเปิดประตูมอง
ออกไปก็เห็นพระจันทร์ที่ยังคงอยู่บนท้องฟ้าในยามเช้า
ทอแสงส่องสว่างไปจนถึงกันหุบเขา เสียงฝนที่ได้อินนั้น
ที่แท้ก็เป็นเสียงน้ำไหลผ่านรากไม้

ผู้เขียนได้ไปนมัสการที่วัดอิมิยะมะอีกครั้ง
แต่ครั้งนี้ผู้เขียนไม่ได้เล่าถึงสิ่งที่ตนเองปรารถนา
อยากจะขอพรหรือเล่าถึงจุดประสงค์ในการไปเอาไว้

เพียงแต่บรรยายถึงทิวทัศน์ขณะเดินทางไป โดยได้
บรรยายถึงภาพพระจันทร์ที่ยังคงทอแสงส่องสว่าง
ในยามเช้า และเสียงน้ำไหลที่ฟังดูคล้ายกับเสียงฝน
ตกหนัก จากนั้นผู้เขียนก็เล่าต่อถึงการไปนมัสการที่
วัดอะซะซะครั้งที่สอง โดยได้บรรยายถึงทิวทัศน์ใบไม้แดง
อันดงามและคลื่นในแม่น้ำดังตอนที่ยกมานี้

ครั้งที่ 10 วัดอะซะซะ

また初瀬に詣つれば、はじめにこよなくもの頼も
し。ところどころに設けなどして、行きもやらず。
山城の国柞の森などに、紅葉いとをかきほどな
り。初瀬川渡るに、初瀬川たちかへりつつ訪ぬ
れば杉のしるしもこのたびや見むと思ふもいと頼
もし。(p.96)

ได้ไปนมัสการที่วัดอะซะซะอีกครั้ง เมื่อเทียบกับครั้งที่
แล้ว ครั้งนี้รู้สึกว่าเดินทางได้อย่างวางใจ ระหว่างทาง
มีคนนำคนนั้นมาต้อนรับ จะผ่านเลยไปก็ไม่ได้ บริเวณ
ป่าเมืองยะมะมิยะ ใบไม้แดงกำลังเปลี่ยนสีดงาม
ตอนข้ามแม่น้ำอะซะซะ ฉันก็คิดขึ้นว่า “คลื่นในแม่น้ำ
อะซะซะซัดย้อนกลับ เหมือนตัวฉันที่ย้อนกลับมา
เยี่ยมเยียนที่นี่อีกครั้ง ความศักดิ์สิทธิ์ของกิ่งซุง
ที่เห็นในความฝันก็คงจะเห็นประจักษ์กันในคราวนี้
กระมัง” คิดดังนั้นก็รู้สึกมีกำลังใจ

ในตอนที่ยกมานี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงความฝัน
ที่ผู้เขียนเคยฝันเห็นมีคนโยนกิ่งซุงมาให้เมื่อตอนที่
มานนมัสการที่วัดอะซะซะครั้งที่แล้วว่า การมานนมัสการ
ในครั้งนี้น่าจะทำให้ความฝันอันเป็นลางดีนั้นเป็นจริง
ขึ้นมาได้ อันโด มิเงกะสุวิเคราะห์ไว้ว่า “การไป
นมัสการที่วัดอิมิยะมะและวัดอะซะซะครั้งแรกนั้น
ผู้เขียนคาดหวังให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าฝันมาทำนาย
ทายทักให้ ส่วนการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลัง
จากนั้นนับตั้งแต่วัดคุระมะเรื่อยมาจนถึงวัดอะซะ
ซะครั้งที่ 2 นั้น เป็นการไปนมัสการขอพรให้ความฝัน
ที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยมาทำนายทายทักให้ฉันปรากฏ
เป็นจริงขึ้นมา” (อันโด มิเงกะสุ, 1992, น.417)
จากที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ถึงกิ่งซุงในความฝัน แสดง
ให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องความฝันของคนญี่ปุ่น

สมัยเฮอันว่า หลังจากที่ได้ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใดและได้ผ่นเห็นเรื่องดีๆ แล้ว หากได้ไปนมัสการที่นั่นซ้ำบ่อยๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะช่วยดลบันดาลให้ความฝันซึ่งเป็นลางดีนั้นปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้นอกจากวัดอิมิยะมะและวัดอะซะซะแล้ว ผู้เขียนยังได้ไปนมัสการที่วัดโคริวอีกครั้งด้วย ซึ่งเป็นการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครั้งสุดท้ายที่ผู้เขียนได้เล่าไว้ในบันทึกนี้

ครั้งที่ 11 วัดโคริว

世の中むつかしうおぼゆるころ、太秦^{うづまさ}にこもりたるに、宮に語らひきこゆる人の御もとより文ある、返りごと聞こゆるほどに、鏡の音の聞こゆれば、繁^{しげ}かりしうき世のことも忘れず入相の鐘の心ぼそさにと書きてやりつ。(p.99)

ตอนที่ความสัมพันธ์กับสามีไม่ราบรื่น ฉันได้ไปนมัสการที่วัดโคริว (อุซุมะซะ) มีจดหมายส่งมาจากคุณหาสนของท่านมียะจากคนที่มักพูดคุยสารทุกข์สุขดิบกันเป็นประจำ ตอนจะตอบจดหมายกลับได้ยินเสียงระฆังดังขึ้นจึงเขียนกลอนส่งไปว่า “(แม้จะหลบมาอยู่ที่นี้แต่ก็) มีอาจลืมนเรื่องราวทางโลกได้เสียงระฆังในยามเย็นชวนให้รู้สึกกังวลใจ”

การไปนมัสการครั้งนี้เป็นช่วงที่ความสัมพันธ์ของผู้เขียนกับสามีไม่ราบรื่น โดยผู้เขียนได้บรรยายถึงเสียงระฆังในยามเย็นซึ่งชวนให้รู้สึกกังวลใจด้วยการบรรยายถึงเสียงระฆังในตอนนีคล้ายกับที่มิชิทซุเนะ โนะ อะซะ (道綱の母) ผู้เขียนบันทึกอะซะซะ (蜻蛉日記) ได้บรรยายถึงบรรยายากศตอนไปนมัสการที่วัดฮันเนียะเมื่อเดือน 6 ค.ศ.671 โดยในขณะนั้นความสัมพันธ์ของมิชิทซุเนะ โนะ อะซะกับสามีก็ไม่ราบรื่น มิชิทซุเนะ โนะ อะซะจึงหลบมาอยู่ที่วัดฮันเนียะ และได้บรรยายถึงเสียงระฆังในยามเย็นที่ชวนให้รู้สึกเศร้าใจเช่นเดียวกัน มิชิทซุเนะ โนะ อะซะนั้นเป็นป้าแท้ๆ (พี่สาวของมารดา) ของผู้เขียนบันทึกอะซะซะ ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่าผู้เขียนบันทึกอะซะซะอาจจะเคยอ่าน บันทึก

อะซะซะโร มาก่อนและคงจะได้รับอิทธิพลจาก บันทึกอะซะซะโร มาบ้างไม่มากนักน้อย ใน บันทึกอะซะซะซะโร จึงมีบางจุดที่คล้ายกันกับใน บันทึกอะซะซะซะโร การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อหลีกเลี่ยงสภาพที่เป็นอยู่เพื่อไปฟื้นฟูเยียวยาสภาพจิตใจนั้น พบได้บ่อยในกรณีของมิชิทซุเนะ โนะ อะซะซะ แต่สำหรับกรณีของผู้เขียน บันทึกอะซะซะซะโร นั้นไม่ค่อยปรากฏให้เห็นนัก มีเพียงครั้งที่ผู้เขียนเจาะจงเดินทางไปนมัสการที่วัดอะซะซะในช่วงพิธีอะโอะโอะเอะกับการไปนมัสการที่วัดโคริวเพียง 2 ครั้งนี้เท่านั้น ที่ดูเหมือนว่าผู้เขียนอาจต้องการหาสถานที่เพื่อหลบไปเยียวยาสภาพจิตใจ ซึ่งเหมือนกับกรณีของมิชิทซุเนะ โนะ อะซะซะ

สรุปได้ว่าการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครั้งที่ 7 ถึงครั้งที่ 11 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายนี้ ผู้เขียนไม่ได้เล่าจุดประสงค์ในการไปนมัสการไว้ แต่จะเน้นบรรยายทิวทัศน์ธรรมชาติที่พบเห็นระหว่างทางซึ่งก็อาจเป็นการบอกทางอ้อมถึงจุดประสงค์ของการไปนมัสการว่าเพื่อไปเยียวยาและพักผ่อนหย่อนใจก็เป็นได้ มีเพียงการไปนมัสการครั้งสุดท้ายที่พอจะเห็นจุดประสงค์ของผู้เขียนว่าอาจต้องการมาหลบพักจิตใจชั่วคราวเนื่องจากผู้เขียนกำลังมีปัญหาเกี่ยวกับสามี นอกจากนี้การที่ผู้เขียนเดินทางไปนมัสการที่วัดอิมิยะมะและวัดอะซะซะซ้ำเป็นครั้งที่สองนั้น อาจเพื่อเป็นการย้ำเตือนความฝันที่ตนเคยฝันเห็นเมื่อคราวที่มานมัสการครั้งแรก และเพื่อขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลให้ความฝันนั้นเป็นจริงขึ้นมาเสียที แต่สุดท้ายแล้วเรื่องน่ายินดีที่ผู้เขียนเคยคิดทำนายฝันไว้และเผื่อรอให้เกิดขึ้นนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นจริง เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นไว้ในตอนท้ายของบันทึกที่เล่าถึงบั้นปลายชีวิตผู้เขียน ซึ่งจะขอกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

5.4 ความคิดความเชื่อของผู้เขียน ในช่วงบั้นปลายชีวิตที่มีต่อการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ในช่วงท้ายของบันทึก ผู้เขียนได้กล่าว แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของตนหลายครั้ง ดังตอนที่ยกมาต่อไปนี้

なにごとにも心にかなはぬこともなきままに、かやうにたち離れたる物語^{ものまう}でをしても、道のほどを、をかしも苦しも見るに、おのづから心もなぐさめ、さりとて頼もう、さしあたりて嘆かしなどおぼゆることどもないままに、ただ幼き人々を、いつしか思ふさまにしたてて見むと思ふに、年月の過ぎ行くを、心もとなく、頼む人だに、人のやうなるよろこびしてはとのみ思ひわたる心地、頼もしかし。(p.98)

ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นไปตามที่ตั้งใจไว้ ฉันได้เดินทางไกลไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ต่างๆ ระหว่างทางได้เผชิญทั้งความสนุกสนานน่าสนใจและความเหนื่อยยากลำบาก ซึ่งช่วยลบลบประโลมจิตใจฉัน การได้ไปทำบุญไหว้พระนั้นทำให้รู้สึกว่าการเดินทางที่เหนื่อยฉันไม่มีเรื่องต้องคิดทุกข์ใจอะไร เพียงแค่หวังอยากเลี้ยงดูลูกๆ ให้เจริญเติบโตอย่างที่ตั้งใจไว้ รู้สึกงุนงงกับวันเวลาที่ค่อยๆ ผ่านไป ได้แต่ยึดเอาความหวังว่าสามัคคีจะได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเหมือนกับคนอื่นๆ เขานั้นมาเป็นที่พึ่งทางใจ

นะกะโนะ โคอิชิวิเคราะห์ไว้ว่า “ในช่วงอายุ 30 ปลายๆ จนถึงช่วงอายุ 40 กลางๆ ผู้เขียนได้เดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ่อยครั้ง เรื่องหลักๆ ที่ปรารถนาขอพรก็คือ ความเจริญก้าวหน้าของสามีและลูก ฐานะอันมั่นคงและความสงบสุขในชีวิต แม้จะปรารถนาชีวิตที่สงบสุขในชาติหน้าด้วย แต่ก็เป็เพราะบรรยากาศของวัดและพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งคำเทศนาสั่งสอนที่เคยได้ยินได้ฟังมา จึงทำให้ผู้เขียนเกิดความรู้สึกนึกคิดเช่นนั้นขึ้นมา ผู้เขียนไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาพระธรรมคำสอนอย่างจริงจังตั้งแต่แรก” (นะกะโนะ โคอิชิ, 1989, น.103) ความปรารถนาในเรื่องความเจริญก้าวหน้า

ของสามีและลูกนั้น เห็นได้ค่อนข้างชัดเนื่องจากผู้เขียนเคยกล่าวเอาไว้หลายครั้ง ดังในตอนข้างล่างนี้ก็เช่นกัน

身の病^{やまひ}いと重くなりて、心にまかせて物語^{ものまう}でなどせしこともえせずなりたれば、わくらばの立ち出でも絶えて、長らふべき心地もせぬままに、幼き人々を、いかにもいかにもわがあらむ世に見おくこともがなと、臥し起き思ひ嘆き、頼む人のよろこびのほどを、心もとなく待ち嘆かるに、秋になりて待ちいでたるやうなれど、思ひしにはあらず、いと本意なくくちをし。(p.104)

โรคภัยไข้เจ็บรุมเร้าหนักกว่าเดิมจึงไม่สามารถไปนมัสการตามที่ต่างๆ ได้อย่างที่ตั้งใจไว้ ทั้งยังท้อแท้ไม่ได้ไปทำงานรับใช้ในวังด้วย ฉันไม่คิดว่าตัวเองจะมีอายุยืนยาว คิดหวังแต่อยากจะได้เฝ้ามองดูอนาคตของลูกๆ ในระหว่างที่ฉันยังมีชีวิตอยู่ ทั้งในยามหลับและยามตื่นก็ได้แต่เฝ้าครุ่นคิดกังวล ระหว่างที่เฝ้ารอว่าเมื่อไหร่สามีจะได้ก้าวหน้าเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งกับเขาเสียทีนั้น ในที่สุดช่วงฤดูใบไม้ร่วงที่เฝ้ารอมานานก็มาถึง แต่กลับปรากฏว่าไม่ตรงกับที่คิดหวังไว้ จึงรู้สึกผิดหวังเสียายเป็นอย่างมาก

ในสมัยนั้นขุนนางจะได้ปรับเปลี่ยนขั้นเลื่อนตำแหน่งกันในช่วงฤดูใบไม้ร่วง สามีของผู้เขียนเป็นข้าราชการที่ต้องถูกส่งไปประจำดูแลหัวเมืองต่างๆ หากมีตำแหน่งสูงก็จะได้ไปดูแลหัวเมืองที่อยู่ใกล้ๆ เมืองหลวง แต่หากตำแหน่งต่ำต่อยก็จะถูกส่งไปหัวเมืองห่างไกล การที่ผู้เขียนรู้สึกผิดหวังนั้นแสดงให้เห็นว่าสามีไม่ได้รับการแต่งตั้งให้ไปดูแลหัวเมืองที่ผู้เขียนคาดหวังไว้ ผู้เขียนจึงรู้สึกผิดหวังเสียโดยไม่นานหลังจากนั้นสามีของผู้เขียนก็ล้มป่วยและเสียชีวิตไป ผู้เขียนได้กล่าวถึงภาพในกระจกที่พระตัวแทนฝันเห็น ที่ด้านหนึ่งของกระจกสะท้อนภาพคนกำลังร้องไห้ว่าน่าจะเป็นความเศร้าเรื่องที่สามีต้องมาตายจากไปนี้

九月二十五日よりわづらひ出でて、十月五日に夢のやうに見ないて思ふ心地、世の中にまたたぐひあることとおぼえず。初瀬^{はつせ}に鏡奉りしに、臥しまろび泣きたる影の見えけむは、これにこそは

ありけれ。うれしげなりけむ影は、来しかたもなかりき。今ゆく末はあべいやうもなし。(p.106)
ตั้งแต่วันที่ 25 เดือน 9 สามีกเริ่มล้มป่วย วันที่ 5 เดือน 10 ฉันเฝ้ามองสามีด้วยความระทมทุกข์ ราวกับฝันไป ไม่คิดว่าจะมีอะไรในโลกนี้เทียบกับความทุกข์ใจนี้ได้ ตอนที่ถวายกระຈກບวงสรวง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดอะซะแล้วเห็นภาพคนกำลังฟุบ ร้องให้อยู่ นั่นคงจะหมายถึงเรื่องนี้กระมัง ส่วนภาพที่ดูน่าอินดีในกระຈກບวงนั้นยังไม่เคยเกิดขึ้น และไม่มีแว้วว่าจะได้ประสบพบเจอเหตุการณ์เช่นนั้นด้วย

ผู้เขียนคิดว่าภาพคนกำลังฟุบร้องไห้ น่าจะหมายถึงความเศร้าที่ต้องสูญเสียสามีนี้ ส่วนภาพอันน่าอินดีนั้นยังไม่มีความว่าจะเกิดขึ้น แต่ความคิดดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ความเชื่อในเรื่องความฝันของผู้เขียนลดน้อยลง ผู้เขียนยังคงเชื่อในความฝันที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ฝันเห็นนั้น เพียงแต่กล่าวโทษตัวเองที่ไม่ได้ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างมุ่งมั่นจริงจัง จึงทำให้เรื่องน่าอินดีที่ควรจะเกิดขึ้นในชีวิตไม่ได้เกิดขึ้นจริง ดังจะเห็นได้ในตอนต่อไป

昔より、よしなき物語、歌のことをのみ心にしみて、夜星思ひて行ひをせましかば、いとかかる夢をば、見ずもやあらまし。初瀬にて前のたび、「稲荷より賜ふ験の杉よ」とて投げ出でられしを、出でしまに、稲荷に詣でたらましかば、かからずやあらまし。年ごろ「天照御神を念じ たてまつれ」と見ゆる夢は、人の御乳母して、内裏わたりにあり、みかど、後の御かげにかくるべきさまをのみ、夢解きも合はせしかども、そのことは一つかなはでやみぬ。ただ悲しげなりと見し鏡の影のみたがはぬ、あはれに心憂し。かうのみに物のかなふ方なうてやみぬる人なれば、功德も作らずなどしてただよふ。(p.107)
ตั้งแต่เมื่อก่อน ฉันเอาแต่อ่านพวกโคลงกลอนและนิยายไร้สาระ หากได้สวตมนต์ภาวนาอย่างตั้งใจ ทุกเข้าคำแล้วคงจะไม่ต้องประสบกับเรื่องน่าเศร้า ราวกับฝันไปเช่นนี้ ตอนที่ไปนมัสการที่วัดอะซะซะ ครั้งแรก และฝันเห็นมีคนกล่าวว่า “นี่คือกึ่งซุจิอันศักดิ์สิทธิ์จากศาลเจ้าอินะริ” และโยนกึ่งซุจิที่วามาให้ฉัน หากออกจากวัดแล้วไปนมัสการที่ศาลเจ้าอินะริต่อทันทีเลยล่ะก็ ฉันคงจะไม่ต้องมาเผชิญกับ

เรื่องน่าเศร้าเช่นนี้ ความฝันที่ฉันฝันเห็นตั้งแต่หลายปีก่อนที่มีคนแนะนำว่า “จงสวตมนต์ภาวนาต่อเทพอะมะเตะระซุ” นั้น ก็คงจะถือว่า ฉันจะได้เป็นแม่ของคู่สูงศักดิ์ และได้เข้าไปรับใช้ในวัง ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากองค์จักรพรรดิและพระมเหสีทั้งๆ ที่คิดถึงความฝันไว้เช่นนั้นแท้ๆ แต่ในที่สุดก็ไม่ได้เป็นไปตามนั้น มีเพียงเรื่องภานอนน่าเศร้า ในกระຈກที่ตรงตามนั้น ช่างเป็นเรื่องน่าเศร้า ตัวฉันซึ่งสุดท้ายแล้วก็ไม่มีอะไรเป็นไปดังที่คิดหวังไว้นั้นก็ไม่ได้เสริมสร้างบุญกุศลอะไรเพิ่ม ได้แต่ใช้ชีวิตผ่านไปวันๆ อย่างไร้แก่นสาร

ช่วงที่ผู้เขียนยังเด็ก ผู้เขียนเคยฝันเห็นมีคนแนะนำให้ไปนมัสการเทพอะมะเตะระซุ (天照御神) เทพองค์นี้เป็นเทพต้นตระกูลของจักรพรรดิญี่ปุ่น จึงอาจตีความความฝันนี้ได้ว่า ในอนาคตผู้เขียนจะได้เข้าไปทำงานรับใช้ในวัง และได้มีโอกาสใกล้ชิดกับพวกเชื้อพระวงศ์สูงศักดิ์ แต่ในตอนนั้นผู้เขียนกลับไม่ได้ใส่ใจในความฝันนั้น นอกจากนี้ตอนที่ฝันเห็นมีคนโยนกึ่งซุจิของศาลเจ้าอินะริมาให้ผู้เขียนก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะไปนมัสการกราบไหว้ที่ศาลเจ้าอินะริ ผู้เขียนจึงมาคิดเสียใจภายหลังว่าอาจเพราะสาเหตุนี้จึงทำให้เรื่องดีๆ ไม่เกิดขึ้น มีเพียงเรื่องน่าเศร้าเท่านั้นที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อว่า แม้สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลให้ฝันเห็นสิ่งที่ปรารถนาแล้ว แต่ถ้าไม่ได้ไปนมัสการหรือมุ่งมั่นสวตมนต์ภาวนาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างจริงจังแล้ว เรื่องดีๆ ก็อาจจะไม่เกิดขึ้นได้ แต่ถึงแม้ผู้เขียนต้องเผชิญกับเรื่องน่าเศร้าในชีวิต ผู้เขียนก็ยังมีความหวังที่เป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งก็คือความฝัน เมื่อตอนอายุ 48 ปีที่ผู้เขียนเคยฝันเห็นพระอมิตาภะมาปรากฏองค์ให้เห็น

さすがに命は憂きにも絶えず長らふめれど、後の世も思ふにかなはずぞあらむかしとぞうしろめたきに、頼むこと一つぞありける。天喜三年十月十三日の夜の夢に、居たる所の家のつまの庭に、阿弥陀仏立ちたまへり。さだかには見えたまはず、霧ひとへ隔たれる

やうに透きて見えたまふを、せめて絶え間に
見たてまつれば、蓮華の座の、土を上がりた
る高さ三四尺、仏の御たけ六尺ばかりにて、
金色に光り輝きたまひて、御手、片つ方を
ばひろげたるやうに、いま片つ方には印を作り
たまひたるを、こと人の目には見つけたてまつら
ず、われ一人見たてまつるに、さすがにしみじく
けおそろしければ、簾のもと近くよりてもえ見たて
まつらねば、仏、「さは、このたびは歸りて、後に
迎へに来む」とのたまふ声、わが耳一つに聞こえ
て、人はえ聞きつけずと見るに、うちおどろきた
れば、十四日なり。この夢ばかりぞ後の頼みとし
ける。(p.109)

ชีวิตฉันถึงแม้จะต้องเผชิญกับเรื่องโศกเศร้าไม่ได้ขาด
แต่ก็ยังมีชีวิตอยู่ยืนยาวมาได้ รู้สึกเป็นห่วงชีวิตใน
โลกหน้าว่าก็อาจไม่ได้เป็นไปดังหวังเช่นกัน แต่ก็มี
สิ่งหนึ่งที่เป็นที่พึงยึดเหนี่ยวจิตใจฉัน นั่นก็คือความฝัน
ในคืนวันที่ 13 เดือน 10 ปีแห่งกัท 3 (ค.ศ.1055)
ในสวนบ้านที่ฉันอาศัยอยู่นั้น พระอมิตาภะเสด็จมา
ประทับอยู่ ฉันไม่อาจเห็นรูปลักษณะของท่านได้ชัด
ม่านหมอกค้อยๆ จางหายไปจึงปรากฏภาพให้เห็น
ร่างเลื่อน ฉันพยายามเพ่งมองฝ่าออกไปในจังหวะ
ที่ม่านหมอกจางหายนั้น ก็เห็นอาสนะดอกบัวลอย
อยู่เหนือพื้นดินประมาณ 3-4 ฟุต ความสูงขององค์
ท่านประมาณ 6 ฟุต ส่องรัศมีสีทองเปล่งประกาย
หัตถ์ข้างหนึ่งแบออก ส่วนอีกข้างหนึ่งทำเครื่องหมาย
สัญลักษณ์ คนอื่นๆ ต่างมองไม่เห็นท่าน มีเพียงฉันที่
มองเห็นได้ ฉันรู้สึกเกรงกลัวขึ้นมา จึงคิดเขยิบหลบ
มามองดูใกล้ๆ มานกั้นแต่ก็ขยับไม่ได้ เสี่ยงพระ
อมิตาภะกล่าวกับฉันว่า “เอาละ ครั้งนี้จะกลับไปก่อน
แล้วจะมารับทีหลัง” มีเพียงฉันที่ได้ยินเสียงนั้น
คนอื่นๆ ต่างไม่มีใครได้ยิน ตอนที่ฉันสะดุ้งตกใจตื่น
นั้นเป็นวันที่ 14 ฉันได้แต่เก็บเอาความฝันนั้นเป็น
ที่พึงยึดเหนี่ยวจิตใจเกี่ยวกับชีวิตในโลกหน้า

ฮะระโอะกะ ฟูมิโกะได้กล่าวถึงภาพ
พระอมิตาภะในความฝันนี้ว่า “ภาพพระโงะซังคุ
(薬師仏) ท่ามกลางหมอกที่ฝังอยู่ในใจผู้เขียนมา
ตั้งแต่เด็กนั้น ซ้อนทับกับภาพพระอมิตาภะที่ผู้เขียน
ฝันเห็นในบั้นปลายชีวิต ขนาดของพระพุทธรูป
โงะซังคุสูงเท่าตัวคน (ประมาณ 5 ฟุต) ส่วน
พระอมิตาภะในความฝันสูงประมาณ 6 ฟุต
เหมือนกับภาพพระโงะซังคุท่ามกลางหมอกที่
แลเห็นขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย” (ฮะระโอะกะ

ฟูมิโกะ, 2006, น.76-77) ในตอนต้นของบันทึก
ฮะระโอะกะ ผู้เขียนได้เล่าถึงตนเองเมื่อวัยเด็กในช่วงที่
ตามบิดาไปอยู่ที่เมืองฮิเดชิ (常陸) ว่า ผู้เขียนได้
กราบไหว้พระพุทธรูปโงะซังคุเป็นประจำทุกวัน
ภาพพระพุทธรูปองค์นั้นจึงน่าจะฝังอยู่ในใจของ
ผู้เขียน และเป็นไปได้ว่าภาพนั้นอาจมาปรากฏ
ซ้อนทับเป็นภาพพระอมิตาภะในความฝันของผู้เขียน
ดังที่มีผู้กล่าววิเคราะห์ไว้แล้ว แต่ผู้วิจัยคิดว่าภาพ
พระอมิตาภะนี้น่าจะเชื่อมโยงกับภาพพระพุทธรูป
ที่ผู้เขียนเคยฝันเห็นมีพระมาบอกว่าเมื่อชาติที่แล้ว
ผู้เขียนเคยสร้างพระพุทธรูปไว้ที่วัดคิโยะมิสุด้วย
เนื่องจากพระพุทธรูปองค์นั้นก็มีความสูง 6 ฟุต
ซึ่งเท่ากับความสูงของพระอมิตาภะในความฝันนี้
ความเชื่อในเรื่องความฝันที่ว่าตนได้เคยสร้าง
พระพุทธรูปสูง 6 ฟุตไว้ที่วัดคิโยะมิสุเมื่อชาติที่แล้ว
ซึ่งถือว่าเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ นั้น อาจเป็นเหตุ
ทำให้ผู้เขียนฝันเห็นภาพพระอมิตาภะเสด็จมาโปรด
โดยลักษณะขององค์พระอมิตาภะในความฝันนั้น
ก็ซ้อนทับกับภาพพระโงะซังคุที่ฝังใจผู้เขียนมา
ตั้งแต่เด็กด้วย

การที่พระอมิตาภะกล่าวว่าจะมารับไปนั้น
เป็นการรับประกันชีวิตอันสงบสุขในโลกหน้าของ
ผู้เขียน ทำให้ผู้เขียนสามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปบนโลก
ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวเศร้านี้ โดยเก็บเอาความฝันนั้น
มาเป็นที่ยึดเหนี่ยวพึ่งพิงทางใจ นะกะโนะ โคอิชิ
วิเคราะห์ไว้ว่า ในขณะที่ผู้เขียนได้ละทิ้งความ
ปรารถนาเกี่ยวกับเรื่องราวทางโลกทั้งหลาย และ
ปรารถนาการหลุดพ้นและการมีชีวิตที่สงบสุข
ในโลกหน้า จิตใจของผู้เขียนได้หันเข้าหาทางธรรม
อย่างแท้จริง (นะกะโนะ โคอิชิ, 1989, น.104)
แม้ในบั้นปลายของชีวิต ผู้เขียนจะอยู่อย่างอ้างว้าง
โดดเดี่ยว แต่ผู้เขียนก็หยิบเอาความฝันที่ฝันเห็น
องค์พระอมิตาภะนั้นมาเป็นที่พึ่ง และใช้ชีวิตบั้นปลาย
อย่างสงบสุข

จากบันทึกช่วงบั้นปลายชีวิตจะเห็นว่า แม้สิ่งดีๆ ในชีวิตที่ผู้เขียนเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้มาเข้าฝันทำนายไว้จะไม่ได้เกิดขึ้นก็ตาม แต่ความเชื่อในเรื่องความฝันของผู้เขียนก็ยังคงอยู่ โดยผู้เขียนยังยึดเอาความฝันที่ฝันเห็นพระอมิตาภมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างสงบสุขด้วย

6. บทสรุป

การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้เขียน *บันทึกชะระฉินะ* มีแรงดลใจที่สำคัญคือ ความฝันที่ผู้เขียนเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้มาเข้าฝันทำนายอนาคตให้ แม้ในวัยเด็กผู้เขียนดูจะไม่ใส่ใจในเรื่องความฝันหรือการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่าใดนัก แต่หลังจากได้มีโอกาสเข้าไปทำงานรับใช้ในวังและมีครอบครัวแล้ว ผู้เขียนได้มานึกย้อนเสียดายและเกิดความมุ่งมั่นที่จะไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และยังเมื่อได้ฝันเห็นนิมิตหมายอันดีระหว่างที่ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ก็ยังเกิดความเชื่อมั่นศรัทธายิ่งขึ้น แต่เนื่องด้วยปัญหาเรื่องสุขภาพและนิสัยแต่เดิมของผู้เขียนที่ไม่ใช่คนทำอะไรจริงจังจึงไม่ได้เดินทางไปนมัสการบ่อยอย่างที่คิดหวังไว้ สุดท้ายแล้วสิ่งดีๆ ในชีวิตที่ผู้เขียนคาดหวังไว้ก็ไม่ได้เกิดขึ้น แต่ทว่าผู้เขียนก็ไม่ได้กล่าวโทษสิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่อย่างใด

ผู้เขียนยังคงมีความเชื่อในความฝัน และยึดเอาความฝันที่เห็นพระอมิตาภเสด็จมาโปรดมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในบั้นปลายชีวิต

จากทั้งหมดนี้จึงดูเหมือนว่าคุณค่าความสำคัญของการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะไม่ใช่ว่าเพียงเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือดลบันดาลให้สิ่งที่คิดปรารถนาไว้เป็นจริงเท่านั้น สำหรับผู้หญิงชั้นสูงญี่ปุ่นสมัยเอโดะแล้ว การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังเป็นโอกาสที่จะได้ฝันเห็นนิมิตหมายซึ่งก่อให้เกิด “ความหวัง” ในชีวิต ทำให้มีพลังในการดำรงชีวิตต่อไปโดยอาศัยความฝันนั้นเป็นแรงกระตุ้นหรือเป็นที่พึ่งพิงทางใจ ในบันทึกชิ้นอื่นแม้จะมีบ้างที่กล่าวถึงความฝันของผู้เขียนขณะที่เดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ใน *บันทึกคะเงะโร* ที่บรรยายถึงความฝันของมิชิทซุนะโนะ ฮะฮะขณะที่ไปพำนักรอยู่ที่วัดอิมิยะมะ เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้กล่าวเน้นย้ำถึงความฝันและไม่ได้เล่าถึงความฝันบ่อยครั้งแบบใน *บันทึกชะระฉินะ* จึงกล่าวได้ว่าเรื่องราวชีวิตของผู้เขียน *บันทึกชะระฉินะ* ที่ดูเหมือนจะผูกติดอยู่กับเรื่องของความฝันมาตลอดทั้งชีวิตนั้น นับเป็นจุดที่โดดเด่นของวรรณกรรมชิ้นนี้ที่ต่างไปจากวรรณกรรมสมัยเอโดะชิ้นอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง (References)

ภาษาไทย

อรรถยา สุวรรณระดา. (2554). *ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาญี่ปุ่น

คุเระ ฮิโรโกะ (2011). 「迷走する孝標女—石山詣から初瀬詣へ」『王朝女流日記を考える』. 2011年1月.

ชะวะตะ มะซะโกะ 沢田正子 (2006). 「人はなぜ旅に出るのか—古代・中世文学に見る女人与物詣」『国文学解釈と鑑賞』. 2006年3月.

- พุกฤษ โทะณิยูกิ 福家俊幸 (1990).「『更級日記』の初瀬詣で考—御禊の日に出立した意味」『中古文学論攷』1990年12月.
- พุกฤษ โทะณิยูกิ 福家俊幸 (2000).「『蜻蛉日記』から『更級日記』へ—初瀬詣で」『中古文学論攷』. 2000年3月.
- นกะกะจิเมะ โทะโมะเอะ 中嶋朋恵 (2002).「平安時代における長谷寺参詣の行程についての研究 その一」『東京成徳短期大学紀要』. 2002年3月.
- นกะกะโนะ โคอิชิ 中野幸一 (1989).「日記文学と仏教—更級日記の物語でと終焉」『日本文学講座』. 1989年5月.
- นิณิโมะโตะ ชูอิชิ 西本忠一 (2000).「「石山詣で」考—『更級日記』における」『樟蔭国文学』. 2000年10月.
- นิณิโมะโตะ ชะตะ 西本貞 (1976).「菅原孝標女の物語でと夢について—更級日記ノート 5」『日本文学研究』. 1976年12月.
- มะซุตะ นิเงะโอะ 増田繁夫 (1994).「平安文学を読む基礎知識4心身のリクリエーションとしての物語で」『月刊国語教育』.1994年6月.
- อันโด นิเงะกะสุ 安藤重和 (1992).「更級日記論—「よしなし心」悔い改め後の物語で」『平安時代の作家と作品』.1992年1月.
- อิณิยะระ โณเฮะอิ 石原昭平 (1984).「石山詣でと文学—蜻蛉日記・源氏物語・更級日記をめぐる—」『帝京大学文学部紀要』.1984年10月.
- โอะกะซะกิ โทะโมะโกะ 岡崎知子 (1966).「平安朝女性の物語」『国語と国文学』.1966年4月.
- ฮะระ จุงโกะ (1995) 原順子「『更級日記』—初瀬参詣記事の考察」『梅光女学院大学日本文学研究』.1995年1月.
- ฮะระตะ อะทซุโกะ 原田敦子 (1993).「死と再生の谷—王朝女流の石山詣」『日本文学』.1993年4月.
- ฮะระตะ อะทซุโกะ 原田敦子 (2009).「物語の旅」『王朝文学と交通』.2009年5月.
- ฮะระโอะกะะ ฟุมิโกะ 原岡文子 (1999).『更級日記』.角川学芸出版.
- ฮะระโอะกะะ ฟุมิโกะ 原岡文子 (2006).「『更級日記』の旅」『国文学解釈と鑑賞』.2006年3月.

